

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**ОРГАНІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛІЗОВАНОГО
ТА ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ
В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ**

**Дипломна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконала:

*студентка 6 курсу, 632 групи
спеціальності 013 «Початкова освіта»*

Солован Валерія Сергіївна

Керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Гордійчук О. Є.

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № ____ від ____ листопада 2023 р.*

Завідувач кафедрою _____ проф. Романюк С. З.

АНОТАЦІЯ

Солован В.С. Організація індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі – Рукопис. Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 013 «Початкова освіта». – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2023. – 84 с.

Магістранткою у науковому дослідженні, з допомогою окремих методів дослідження та діагностики, системно та логічно обгрунтовано актуальність та важливість організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі на сучасному етапі впровадження Нової української школи.

Перший розділ наукової роботи розкриває ключові дефініції, охоплює аналіз поглядів учених, які досліджували предмет; класифікацію різних підходів та аналіз можливостей індивідуалізації та диференціації навчання учнів з особливими потребами в умовах інклюзивного класу, що дозволили систематизувати і проаналізувати це коло дослідження з урахуванням його актуальності для сучасної освіти.

Другий розділ окреслює аналіз стану готовності педагогів, студентів індивідуальної форми навчання ЗВО, а також практикуючих педагогів інклюзивних класів, до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання учнів, яке здійснювалося на факультеті педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та серед педагогів-практиків Чернівецької області. Авторка виокремила та розкрила особливості організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі та уклала методичні рекомендації щодо організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, особистість, індивідуалізація, індивідуальний підхід, диференціація, індивідуалізоване та диференційоване навчання в інклюзивному класі.*

ABSTRACT

Solovan V.S. Organization of individualized and differentiated learning in an inclusive class – Manuscript Master's Degree Program for Master's Degree in Specialty 013 Primary Education. – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. – Chernivtsi, 2023. – 84 p.

The master's student systematically and logically substantiated the relevance and importance of the organization of individualized and differentiated education in an inclusive class at the current stage of the implementation.

The first chapter reveals the key definitions, the analysis of the views of scientists, the classification of different approaches and the analysis of the possibilities of individualizing and differentiating the learning of students with special needs in the conditions of the inclusive classroom.

The second section outlines the analysis of the state of readiness of teachers, students to the organization of individualized and differentiated education of students, which was carried out at the Faculty of Pedagogy, Psychology and Social Work of the Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University and among the teachers-practitioners of Chernivtsi region. The author singled out features and methodical recommendations for the organization of individualized and differentiated education in an inclusive class.

Key words: inclusive education, personality, individualization, individual approach, differentiation, individualized and differentiated learning in an inclusive class.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛІЗОВАНОГО ТА ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	11
1.1. Вітчизняна та зарубіжна наука про значення індивідуального підходу в навчанні молодших школярів	11
1.2. Сутність та особливості індивідуалізованого навчання в інклюзивному класі.....	20
1.3. Індивідуальне навчання як основа диференціації в навчанні в умовах інклюзії.....	28
<i>Висновки до 1 розділу</i>	35
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГАМИ ІНДИВІДУАЛІЗОВАНОГО ТА ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ	37
2.1. Дослідження стану готовності педагогів до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі....	37
2.2. Характеристика особливостей формування готовності педагогів до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі.....	53
2.2.1. Оптимізація підготовки педагога до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з ООП в інклюзивному класі в умовах формальної освіти.....	56
2.2.2. Підвищення інклюзивної компетентності педагога щодо організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з ООП в інклюзивному класі в умовах неформальної освіти.....	62
2.3. Методичні рекомендації щодо організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі.....	67
<i>Висновки до 2 розділу</i>	71
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	83-84

ВСТУП

Актуальність проблеми. До основних пріоритетів в сучасній освіті Нової української школи належить розгляд проблеми індивідуалізованого навчання в інклюзивному оточенні. Важливість цього кроку в індивідуалізації навчального процесу пояснюється тим, що неможливо беззастережно адаптувати стандартні методи, засоби і підходи для навчання молодших школярів до співпраці з дітьми з особливими освітніми потребами; однак важливо вміти вдало поєднувати ці підходи для досягнення ефективності.

Актуальність реалізації індивідуалізованого та диференційованого навчання з особливими освітніми потребами у контексті інклюзивного навчання визначається рядом чинників. По-перше, статистичні дані свідчать про зростання кількості дітей з особливими потребами. Ця проблема не обмежується національними межами і присутня у всіх сучасних країнах. Наприклад, українські статистичні дані свідчать про понад 1 мільйон дітей, які потребують підтримки у фізичному або психічному розвитку, це приблизно 12% від загальної кількості дітей в країні. По-друге, в сучасному гуманістичному погляді на світ, основним пріоритетом є створення сприятливих умов для розвитку та життєдіяльності кожної дитини. Ця концепція спрямована на розпізнавання унікальності кожного учня, що впливає на зміни в ціннісних орієнтаціях у сучасній освіті та передбачає доступність освіти для всіх.

У розвинених демократичних країнах індивідуалізоване навчання та виховання учнів в інклюзивних середовищах вивчають та практикують протягом кількох десятиліть. Останнім часом Україна також внесла зусилля щодо впровадження цієї практики у шкільну освіту. Тим не менше, практичний досвід і підготовка педагогів для роботи в інклюзивних класах в країні ще потребують подальшої розвиненості.

Державна політика щодо навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами базується на ряді нормативно-правових актів, таких як Конституція України (ст. 46, 53, 49), Закон України "Про сприяння соціальному становленню і розвитку молоді в Україні", Національна програма "Діти України", Закон України "Про охорону дитинства" (ст. 24-34), Національна програма "Освіта (Україна XXI століття)" та інші.

Постанова Кабінету Міністрів України і листи Міністерства освіти і науки України, зокрема "Про організацію інклюзивного навчання у середній школі" (від 18.05.2012 №1/9-384) та "Про введення посади вихователя (асистента вчителя) в загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням" (від 28.09.2012 №1/9-694), підтверджують вагомість інклюзивної освіти та важливість індивідуалізованого навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами в сучасній українській школі. Інклюзивна освіта є концепцією, що визнає право кожної особи на отримання якісної освіти, незалежно від її індивідуальних особливостей, здібностей чи обмежень. Ця концепція виступає віддзеркаленням сучасних цінностей суспільства, орієнтованих на рівність, терпимість і повагу до різноманітності. Однією з основних ідей інклюзивної освіти є визнання унікальності і різноманітності кожної людини. Вона покликана не лише надавати можливість навчання дітям з обмеженими можливостями, а й створювати середовище, де всі учні можуть взаємодіяти, вчитися та розвиватися разом. Інклюзивна освіта сприяє розбудові сприятливого середовища, де кожен учень може відчувати себе цінним та прийнятим. Забезпечення інклюзивної освіти передбачає впровадження різноманітних методів та підходів, щоб враховувати потреби всіх учнів. Це може включати індивідуальні навчальні плани, педагогічну підтримку, адаптовані навчальні матеріали та інші заходи, спрямовані на оптимізацію навчання для різних груп учнів. Крім того, інклюзивна освіта виступає не лише як механізм соціальної справедливості, але і як інвестиція у майбутнє суспільства. Взаємодія різних культур, соціальних груп та особливостей сприяє

формуванню в учнів толерантності, емпатії та розуміння. Інклюзивна освіта не тільки готує учнів до життя в різноманітному світі, але й надає їм засоби для подолання стереотипів та перешкод, що існують в сучасному суспільстві. Однак, впровадження інклюзивної освіти стикається з рядом викликів, таких як необхідність спеціалізованих ресурсів та підготовки вчителів, а також необхідність зміни стереотипів і уявлень щодо можливостей розвитку кожної дитини. Для досягнення повноцінної інклюзії потрібні не лише структурні зміни в освітніх системах, але і загальна свідомість та підтримка громадськості. Відповідно до цього, майбутні педагоги повинні отримати належні знання щодо роботи з учнями в інклюзивних класах та особливостей організації індивідуалізованого та диференційованого навчання.

Стан дослідження проблеми:

Останні дослідження та публікації, що висвітлюють проблему формування готовності фахівців інклюзивного класу до організації індивідуалізованого навчання, свідчать про активний інтерес авторів до цієї теми. Вчені розглядають різні аспекти інклюзивної освіти: філософські та концептуальні аспекти (І. Зязюн, В. Кремінь, Н. Софій, Ю. Найда тощо), практичну реалізацію інклюзивного навчання (В. Бондар, Л. Даниленко, Е. Даніелс, М. Деркач, В. Засенко, А. Колупаєва, Ю. Найда, П. Придатченко, Т. Сак, Г. Сіліна, Н. Софій та інші), аналіз досвіду інших країн (А. Колупаєва, Г. Нікуліна, П. Таланчук тощо).

Ці дослідження демонструють, що інклюзивна освіта вимагає особливої готовності вчителів, які працюють з дітьми з особливими потребами. Зокрема, поняття "професійна компетентність педагога" стає ключовим у забезпеченні ефективного індивідуалізованого навчання. Вчені, такі як Ю. Бойчук, Є. Бондаревська, В. Гриньова, Т. Іванова, Н. Крилова, В. Лозова, О. Пометун та інші, асоціюють цю компетентність з професійною культурою.

Проте, проблема готовності майбутніх вчителів початкової школи до організації індивідуалізованого навчання дітей з особливими освітніми

потребами в інклюзивних класах залишається малодослідженою. Ця обставина підкреслює актуальність та необхідність подальшого вивчення даної проблеми.

Таким чином, висвітлення цієї теми стає насущною в зв'язку з розширенням інклюзивної освіти та потребою у підготовці вчителів до ефективної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами у включаючому середовищі.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні особливостей та аналізі стану готовності педагогів до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі.

Завдання:

1. Здійснити аналіз поглядів вітчизняних та зарубіжних вчених щодо значення індивідуального підходу в навчанні молодших школярів інклюзивного класу.
2. Розкрити сутність та особливості індивідуалізованого та диференційованого навчання в умовах інклюзії.
3. Здійснити аналіз стану готовності педагогів до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі.
4. Виокремити особливості організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі.

Об'єктом дослідження-організація освітнього процесу в інклюзивному класі.

Предмет дослідження – особливості організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі.

Згідно з визначеними об'єктивними та поставленими завданнями, був використаний комплекс теоретичних та емпіричних методів дослідження:

- методи наукової теорії: використання аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення теоретичних концепцій з вітчизняних та міжнародних психолого-педагогічних досліджень та практик для досягнення

покращення системи підготовки педагогів до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання;

- емпіричні дослідницькі методи: використання опитувальника, моніторингу системи підготовки педагогів початкової школи до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання;
- математичні методи: використання обробки статистичних даних, класифікації для визначення якісних та кількісних характеристик підготовки педагогів до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання.

Експериментальна база. Дослідження здійснювалося на факультеті педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича серед студентів індивідуальної форми навчання 5 та 6 курсів, практикуючих вчителів інклюзивних класів та педагогів Чернівецької області.

Теоретичний зміст дослідження осягає глибину розкриття поняття "індивідуалізоване та диференційоване навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі". Вона надає вичерпну визначеність цьому ключовому терміну, а також проливає світло на суть його значущості. Зокрема, вона поділяється концептуальними особливостями організації індивідуалізованого та диференційованого навчання. Особливу увагу приділяє важливості розвитку ключових компетенцій педагогів, які спрямовані на роботу в інклюзивному навчальному середовищі.

Також, аналізуються і визначаються актуальні проблеми, які стосуються формування сучасної і оптимальної підготовки педагогів до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання.

Практичне значення дослідження надає змогу використовувати отримані результати в освітній практиці для користування педагогами, які лише починають свою кар'єру, а також вже досвідченими педагогами, працюючим з дітьми з освітніми труднощами в умовах інклюзивного освітнього процесу. Ці

висновки можуть бути застосовані при викладанні курсу «Основи інклюзивної педагогіки» і «Технологія інклюзивного навчання у початкових класах» у закладі вищої освіти.

Структура магістерської роботи складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.
ОРГАНІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛІЗОВАНОГО
ТА ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ
В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ
ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.

1.1. Вітчизняна та зарубіжна наука про значення індивідуального підходу в навчанні молодших школярів.

Цей параграф плануємо розкрити з точки зору вітчизняного та зарубіжного підходу щодо значення індивідуальності у навчанні молодших школярів.

У психологічній енциклопедії індивідуальність тлумачиться як унікальне поєднання характеристик особистості, що робить її відмінною серед інших індивідів. Вона виявляється через риси характеру, темпераменту, звичок, інтересів специфіку, таких, як: пізнавальність процесів: почуття і сприйняття, пам'ять і мислення а також уява, здібності, потреби, індивідуальний стиль діяльності (Шапар , 2007 , с. 23-24).

При розгляді дитини з особливими освітніми потребами, цінним буде висновок А.Колупаєвої, що "індивідуальність - це глибина особистості та суб'єкта діяльності. Відомості педагога про глибину і мотиви діяльності цих осіб повинні утворювати основу інклюзивної компетентності педагога в реалізації індивідуального підходу (А.Колупаєвої, 2020, с. 34).

Слід відзначити, що вперше питання індивідуального підходу до учнів було досліджено вітчизняним педагогом К. Ушинським, який підкреслив, що ключовою умовою успішного навчання є врахування віку та психологічних особливостей учнів. Він побудував освітню систему, що базувалася на законах психологічного і фізіологічного розвитку, і вказав на важливість попереднього

вивчення анатомії та фізіології людини перед вивченням психології (Мойсеюк, 1999, с. 45-46).

Науковиця Н. Мойсеюк стверджує, що індивідуальний підхід полягає в управлінні розвитком особистості на підставі глибокого розуміння її індивідуальності та умов життя. Це передбачає адаптацію методів і форм педагогічного впливу до індивідуальних особливостей учня з метою досягнення запланованого розвитку (Мойсеюк, 1999, с. 45).

Отже, без урахування індивідуальності та реалізації індивідуального підходу неможливе ефективна освіта дітей з ООП в інклюзивному класі. Історія педагогіки відзначає, що система індивідуалізованого навчання передбачала співпрацю вчителя з окремим учнем, нерідко в позаурочний час. У XVIII-XIX століттях це було поширено серед вищих верств суспільства як частину сімейного виховання. У XX столітті індивідуалізоване навчання стало формою додаткової роботи з дітьми, які з причини захворювання не могли відвідувати навчальні заняття. В інноваційних підходах, таких як "Дальтон-план", індивідуалізоване навчання набуло значущості через акцент на саморегуляцію та гнучкість організації навчального процесу.

Вітчизняні вчені, такі як В. Сухомлинський, Г. Сковорода, розглядають процес індивідуалізації як комплексне вивчення унікальності особистості, спираючись на освітню та виховну практику. Індивідуалізація у їх підході означає розвиток природних задатків дитини і активне врахування її внутрішніх сил.

Цінною є також точка зору, що виховний процес має сприяти розкриттю індивідуальних талантів, розвитку здібностей та обдарованості учнів (Кодлюк, 2013, с. 57-59).

Важливими прикладами процесу індивідуалізації в освітньому просторі є погляди І. Песталоцці та Ж.-Ж. Руссо, які підкреслюють значущість відокремлення природних задатків дитини та створення умов для їх розвитку.

Отже, індивідуальний підхід є ключовим елементом інклюзивної освіти, оскільки забезпечує адаптацію навчального процесу до потреб і можливостей кожного учня, зокрема дітей з особливими освітніми потребами.

Якщо ми розглядаємо індивідуалізацію як систему педагогічних та навчальних прийомів, що відповідають меті діяльності та реальним пізнавальним можливостям молодших школярів, то можна виділити кілька аспектів цієї проблематики, які були досліджені вченими:

- Л. Долинська акцентує увагу на важливості використання індивідуальних форм самостійної роботи під час уроків та позаурочного часу. Це сприяє активізації процесу навчання та допомагає кожному учневі працювати в ритмі, що відповідає його можливостям (Долинська, 2008).
- А. Граніцька зосереджує увагу на індивідуальних методах перевірки та оцінки знань учнів. Це дозволяє враховувати особисті особливості та підходи до навчання кожного учня при оцінюванні його здібностей та досягнень (Граніцька, 1991).
- Н. Максимчук досліджує питання індивідуалізації домашніх завдань. Він звертає увагу на те, як важливо створити завдання, які б враховували індивідуальні можливості та потреби кожного учня, сприяючи його розвитку (Максимчук, 2008).

Безумовно, показник ефективності виявляється у підвищенні якості набутих знань та зростанні творчої активності учнів. Якщо спостерігати за індивідуалізацією, що визначається як організація навчального процесу, що враховує індивідуальний рівень підготовки учнів, то вчені історичної педагогіки, такі як Ян Амос Коменський, аргументують, що оптимальним є збалансоване поєднання колективних та індивідуальних форм роботи на уроці (Коменський, 1989, с. 124).

Науковиця Алла Колупаєва пропонує розподілити клас на різні диференційовані групи за конкретними критеріями для досягнення високої

якості освіти та формування особистості кожного учня, урахувати їх здібності (Колупаєва, 2018, с. 45-47).

Зоя Шевців досліджує організацію індивідуалізованого навчально-виховного процесу в контексті інклюзивного середовища як комплекс заходів, спрямованих на розкриття сильних сторін учнів і формування системи знань, умінь та особистісних особливостей, ґрунтуючись на розвивальному навчанні та творчому вихованні (Шевців, 2020).

У контексті цього обговорення, Л. Антонюк висуває припущення, що така організація процесу є важливою для роботи з учнями, які мають невеликі здібності до навчання, з метою попередження невдач та корекції психофізичних відхилень (Антонюк, 2010, с. 135-140).

Вчений В. Боднар сприймає індивідуалізацію як процес управління формуванням особистості, побудований на взаємодії вчителя та учня, що виявляється через співпрацю і спрямований на оптимальний розвиток учня з акцентом на особистість вчителя початкової школи (Боднар, 2012, с. 68-71).

Дослідники Наталія Розенберг та Річард Шнайдерман вважають, що індивідуалізація є одним із ключових методів реалізації ідей програмованого навчання через індивідуальний підхід до реалізації адаптивних навчальних програм з урахуванням не лише відмінностей у підготовці студентів, але й індивідуальних психологічних рис: мотивації, мислення, обсягу робочої пам'яті, уваги та сприйняття (Шнайдерман, 2000, с. 56-59).

Концепцію індивідуалізації розглядає і Константин Ушинський, вважаючи: «її принципом індивідуального підходу, спрямованого на формування індивідуального стилю діяльності, заснованого на внутрішніх закономірностях розвитку учня та його пізнавальної ініціативи» (Ушинський, 1983).

Педагог Антон Семенович Макаренко розглядає індивідуалізацію: «як форму індивідуального підходу до навчальних програм, що передбачає

налаштування освітніх вимог з врахуванням загальних освітніх стандартів» (Макаренко, 1989).

Від аналізу різних варіантів індивідуалізації навчання та виховання в початковій школі впливає можливість структурувати та проаналізувати погляди на проблему індивідуалізації з емпіричною цінністю, що призвело до прийняття певного напрямку в реалізації індивідуалізації як основного варіанту для сучасної освіти. За підтримки інтеграції наукових концепцій, що відображені в характеристиках індивідуалізації навчання, ми приходимо до визначення "індивідуалізації" як процесу індивідуального підходу, який передбачає організацію навчальної діяльності, спрямованої на розвиток особистості як моральної цінності.

Таким чином, в науковій літературі можна знайти різноманітні роз'яснення індивідуального підходу в інклюзивному освітньому процесі. Зокрема, В. Володько розрізняє два види індивідуального підходу: один – з охопленням комплексу різних характеристик учня, інший – з фокусом на конкретну характеристику (Володько, 2007, с. 112).

Вчена Зоя Шевців розглядає роль терміна "індивідуальний підхід" і підкреслює однозначне сприйняття всіх визначень: "індивідуальний підхід":

1. як один з ключових принципів викладання та навчання; організація виховної діяльності, яка базується на індивідуальному підході до виховання особистості;
2. як принцип виховної роботи, що надає можливість розв'язувати складні завдання в системі колективної освіти;
3. як систему педагогічних впливів на особистість дитини для комплексного та гармонійного розвитку;
4. як умову для впровадження виховної роботи, з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей і віку дітей (Семінова, 1998, с. 23).

Отже, ми розглядаємо організацію індивідуального підходу як провідний принцип освіти та формування особистості в інклюзивному середовищі, що враховує індивідуальні особливості для гармонізації внутрішнього світу дитини. Поняття індивідуальних особливостей учнів охоплює постійні риси особистості, такі як характер, темперамент, нахили та інтереси, які виявляються під час активної навчально-пізнавальної діяльності учнів. Ці особливості також включають різні види інвалідності. Організація навчальної діяльності передбачає створення комфортного та стимулюючого навчального середовища, застосування нових форм та методів навчання, що враховують індивідуальні особливості та потреби учнів.

Крім того, в творчих наукових висловлюваннях Василя Сухомлинського відзначається акцентування уваги на процесі виховання індивідуальності, віддаючи пріоритет вихованню перед навчанням. Згідно з його поглядами, дієвість освітнього процесу досягається через надання знань з акцентом на виховання (Сухомлинський, 1983, с. 74). Сприяння розвитку творчого потенціалу учнів, що проявляється в активізації духовної, емоційної та інтелектуальної сфер їх внутрішнього світу, є необхідною умовою для формування індивідуальності.

Свої погляди на індивідуалізацію виховної роботи висловлює і дослідник Сергій Гончаренко, вказуючи, що індивідуалізація ґрунтується на унікальності особистості, її психологічній структурі, темпераменті, інтересах, інтелектуальних здібностях тощо (Гончаренко, 1997, с. 153).

Поняття "індивідуальність" має комплексний характер, охоплюючи різноманітні риси та якості особистості, її унікальну психологічну сутність, ідентичність та індивідуально-психологічні особливості. Педагогіка повинна враховувати ці аспекти для ефективного розвитку особистості.

У контексті дослідження індивідуалізації навчання та створення інклюзивного навчального середовища, наголошується на необхідності користуватися досягненнями провідних вчених минулого.

Я.Коменський в "Великій дидактиці" обговорює шість типів вроджених здібностей, вказуючи на необхідність належної освіти для вироблення та розвитку цих здібностей. Цей підхід підкреслює необхідність індивідуальної роботи на уроках та врахування індивідуального підходу до кожного учня для досягнення їх вищого рівня розвитку (Колупаєва, 2016).

Робота з індивідуалізації навчання та створення сприятливих умов для розвитку особистості є актуальним завданням педагогіки, що базується на поглядах провідних науковців та дослідників у галузі освіти.

В психологічному словнику-довіднику під індивідуалізацією намагаються осмислити відмінності та відмінні аспекти між людьми. Віктор Крутецький відзначає, що індивідуалізація навчання є спробою наблизити процес навчання до оптимальної моделі, де кожен учень має можливість працювати у власному темпі та звичному режимі, відповідно до його загальної підготовки, природних здібностей, пам'яті та характеру (Крутецький, 1986).

Згідно з педагогічним словником Сергія Гончаренка, індивідуалізація процесу навчання означає організацію навчального процесу, де вибір методів, прийомів та темпу навчання враховує індивідуальні відмінності учнів, рівень розвитку їх виховного та навчального процесу. Індивідуальний підхід, ґрунтований на глибокому розумінні вчителем індивідуальних особливостей та духовного світу кожного учня, сприяє розвитку пізнавальних здібностей та враховує їхні схильності та інтереси (Гончаренко, 1997, с. 183).

Внесок К. Ушинського вирішенні проблеми індивідуального підходу до молодших школярів є надзвичайно важливим. Він підкреслював, що для

виховання людини в усіх її аспектах, педагогіка повинна спочатку розуміти її в усіх аспектах (Ушинський, 1983).

За поглядами А. Колупаєва та С. Гончаренко, педагоги часто помиляються, коли неправильно ототожнюють розумовий розвиток з обдарованістю. Хоча навчальний рівень може бути показником психічного розвитку, важливо розрізнити ці поняття. Розуміння "дару" передбачає особливий індивідуальний набір умінь, який залежить від природних задатків, тоді як психічний розвиток стосується засвоєння знань, набуття вмій та формування умінь (Гончаренко, 1997).

Психічний розвиток і риси характеру учнів можуть бути непослідовними, змінюватися і коливатися. Тому важливо сприяти їх розвитку та враховувати їх з метою підтримки. Водночас, індивідуальні особливості нервової системи також впливають на навчальну діяльність, і їх важливо враховувати (Гончаренко, 1997).

Важливою є також роль вчителя у вихованні слабких та інертних учнів. Навіть при відсутності сильної нервової системи ці учні можуть досягати успіху в навчанні завдяки вмілій адаптації та розробці відповідних методів навчання та роботи з матеріалом. Індивідуальний підхід до них та врахування їх особливостей може сприяти досягненню позитивних результатів.

Враховуючи, що навчальні та психологічні характеристики учнів мають тенденцію до зміни, інтересно, які методики та підходи педагогів можуть бути застосовані для сприяння їх розвитку та навчанню.

Ви правильно вказали на проблему, коли вчителі не завжди враховують психологічні особливості своїх учнів при будуванні навчального процесу. Сучасна школа, яка часто працює в інтенсивному режимі, може створювати значні навантаження на нервову систему учнів, особливо тих, у кого є слабка нервова система. Це може впливати на їх навчальну продуктивність та взагалі на їхнє психологічне благополуччя.

Питання про взаємозв'язок між нервовою системою та особистісними рисами важливе в контексті розуміння індивідуальних різниць між учнями. Сильна та слабка нервова система можуть впливати на психологічний портрет особистості, і це може виявлятися у їхньому підході до навчання та взаємодії з навчальними завданнями. Наприклад, учні зі слабкою нервовою системою можуть бути більш обережними та зосередженими на деталях, але вони також можуть швидше стомлюватися.

Ваш вказівник на необхідність індивідуалізації навчального процесу дуже актуальний. Зважаючи на різні фізичні, психологічні та соціальні фактори, кожен учень може потребувати індивідуального підходу для досягнення найкращих результатів. Врахування їхніх сильних та слабких сторін, індивідуальних особливостей, може допомогти вчителям краще налаштувати навчальний процес для кожного учня.

Цей підхід може також включати створення сприятливого навчального середовища, де учні будуть відчувати підтримку та розуміння щодо своїх потреб. Організація уроків, яка дозволяє учням працювати на своєму власному темпі, задумуватися та аналізувати, також може бути корисною.

Загалом, врахування індивідуальних рис і потреб учнів є ключем до успішної педагогічної практики та сприяє їхньому більш ефективному навчанню та розвитку.

1.2. Сутність та особливості індивідуалізованого навчання в інклюзивному класі.

У п.1.2. маємо на меті розкрити сутність та значення індивідуалізованого навчання в інклюзивному класі. Насамперед, розкриємо спектр ключових термінів, які дотичні до предмету нашого дослідження.

Вивчення індивідуальних аспектів навчання базується на розумінні понять "індивід", "особа", "особистість", "індивідуальність", оскільки вони є характеристиками суб'єкта діяльності.

На жаль, у різних філософських підходах немає єдиного визначення поняття "людина". За екзистенціалізмом, "початково він існує, а потім формується. Це лише пізніше він визначає себе, і це відбувається через тих, які схвалюють його" (Сартр, 1989, с. 323).

З позитивної точки зору, висловлюючи думку П. Тейяра де Шардена, "для дослідників людина є найбільш загадковим і обговорюваним науковим об'єктом... в її відображенні Всесвіту. Наука поки що не знайшла свого місця для цього" (Тейяр де Шарден, 1965, с. 163).

З філософської точки зору, поняття "людина" пов'язане з категорією "загальне", оскільки воно має "атрибути, подібні до атрибутів всіх об'єктів певного класу" (Dizionario encyclopedic filosofico, 2002, с. 433). "Загальне" співвідноситься з поняттям "особа", що позначає індивіда. На відміну від загальних чисел, індивід вказує лише на гатунок людини, не охоплюючи її специфічних соціально-психологічних рис (Дамченко, 1996, с. 239). Індивід – це: «найпростіша сутність людини, що лише вказує на її фізичне розмежування від іншої людини» (Бех, 2017). Ми розглядаємо індивіда як особистість у єдиніні. Таким чином, він має не тільки фізичні характеристики, але й духовні якості, і єдинорідність властивостей, які притаманні тільки цій одній людині.

Філософське розуміння поняття "особистість" є однією з найбільш складних. Здається, що це вкрай комплексна і конкретна концепція, яка

акцентує на соціальній моделі життя особистості, де вона володіє внутрішньою цілісністю та незалежністю (Іллященко, 1999, с. 528).

Вважаємо, що найбільш повне лексичне визначення поняття "особистість" було запропоновано Л. Кашуба: воно сприяє розвитку суспільства та способу життя, спрямованого на особистісну діяльність, заснованого на ідеалах епохи чи класу" (Кашуба, 2011, с. 88).

Вивчаючи дану проблематику, А. Колупаєва у своїй роботі підкреслює, що традиційне наукове розуміння людини включає в себе поєднання природних і історичних аспектів. Людська особистість проявляє ефект конвергенції, що вказує на постійні взаємозв'язки (Колупаєва, 2018). Однак важливо враховувати, що особистість має соціальний характер, тобто вона грає значущу роль у процесі особистісного розвитку через соціалізацію, а вигода для суспільства має важливість. Таким чином, у єдності природи і суспільства виникає подорожжя індивідуальних проблем навчання.

Поняття "людина" та "особистість" необхідно розглядати відмінно. Ці терміни можуть співіснувати в контексті філософських категорій "загальне" (особа) і "індивідуальне" (особистість). Таким чином, поняття "особистість" включає в себе "властивості, які подібні до властивостей чогось, але не характеризують інший об'єкт в статичному класі" (Філософський енциклопедичний словник, 2002, с. 453).

Поняття "людина" та "особистість" мають тенденцію до нерозривної гармонії через конкретні явища і поняття, що відображають єдність загального і особливого. Проте в цій єдності присутня також і особливість, якою є поняття "індивід", оскільки воно виражає унікальні якості та характеристики окремого об'єкта відносно його середовища. "Індивідуальність" означає "єдність, ідентичність, унікальність індивідів" і розкриває унікальність представника цього узагальнення (Філософська енциклопедія, 2002, с. 130).

Як зазначає А.Колупаєва: «Сингулярність існує лише в одиничності, тому поняття "індивідуальність" часто є синонімом поняття "індивід", але розкриває

більше, а саме унікальність представника цього загального. У контексті психології, вивчаючи поняття "людина", "особа", "особистість", "індивідуальність", ми розглядаємо їх як остаточну конкретну реалізацію психосоціальної цілісності людини. Поняття "індивідуальність" описує "мультиаспектний дослідник, що включає найважливіші характеристики особистості, суб'єкта та особистості, що є характерними для конкретного індивіда» (Колупаєва, 2018, с. 9).

Згідно з С. Корніцової, діалектичний зв'язок між індивідом, особистістю та антропологією, які засвоюють соціальний та історичний досвід та змінюють світ, можна виразити так: "Люди народжуються... стають людьми. Індивідуальність ще розвивається" (Корніцова, 2011, с. 439).

У вивченні проблеми індивідуалізованого навчання молодших школярів виникає необхідність виявити сутність понять, що лежать в основі даної теми. В процесі наукового дослідження та аналізу педагогічної та психологічної літератури розглядалися роботи педагогів і психологів як у країні, так і за кордоном, що відкривали дану тему. Аналізувалися проблеми індивідуалізованого навчання молодших школярів за допомогою трьох основних підходів, що базуються на типах взаємодії вчителя та учня: авторитаризм, де учні виступають як об'єкти; цілеспрямована особистість, де взаємодія є партнерською; індивідуальність, де окремий учень розглядається як унікальний представник (Корніцова, 2011, с. 9).

Як відзначає Ш. Крокер, "Людина стає особистістю, коли поступово звільняється від прямого впливу середовища, дозволяючи собі свідомо змінювати як своє оточення, так і себе" (Крокер, 2009, с. 13).

Те, що ви розкриваєте в вашому тексті, відображує думки та концепції відомих психологів та педагогів, які досліджували вплив виховання та навчання на розвиток особистості. Світоглядні підходи С. Логачевська та інших вчених проливають світло на важливі аспекти індивідуального розвитку в контексті сучасного суспільства.

С. Логачевська вказує на важливість виховання і соціальної спрямованості в розвитку особистості. Її погляди вказують на те, що масова культура та суспільство можуть впливати на формування особистісних якостей і цінностей.

Сучасні соціальні системи і суспільство стають більш відкритими до цінностей індивідуального підходу. Це означає, що розвиток особистості індивіда стає цінністю для суспільства. Підхід, що цінує унікальність індивідуальних рис та здатність до адаптації до змін, дійсно є більш змістовним.

Важливість індивідуального підходу також підкреслюється вашими словами про індивідуальність як унікальну ініціативу та творчу силу. Це відображає унікальний внутрішній світ кожної особистості і можливість самовираження через нього.

Дійсно, індивідуальний підхід у навчанні і вихованні може підтримувати розвиток не тільки інтелектуальних, а й емоційних, соціальних та творчих аспектів особистості. Це відповідає сучасним вимогам суспільства, що надає перевагу розносторонньому розвитку та індивідуальній самореалізації.

Ваш підхід до індивідуальності та індивідуального підходу у навчанні є цікавим та актуальним у контексті сучасних тенденцій у педагогіці та психології.

Значимо, що в сучасному контексті соціальних утворень засуджується практика відокремлення осіб, що мають різні психофізіологічні особливості, та гарантується їх право на повну інтеграцію в різноманітні сфери суспільства. Особливо це стосується груп населення, до яких належать індивіди з обмеженими можливостями. Вихідним етапом в процесі їх інтеграції є забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Стверджено в резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, що "принцип доступу до освіти базується на повазі до прав людини" (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН, 12 грудня 1997 р.). Цей принцип вимагає зміни акцентів з медичної

моделі інвалідності на інші парадигми. На сучасному етапі слід надавати підтримку особам з психофізіологічними відмінностями та допомагати їм впроваджуватися в соціальні реформи, що створюють сприятливе середовище для реалізації потреб індивідів з фізичними та розумовими особливостями.

Цілеспрямована підтримка індивідів з психофізичними відмінностями передбачає їх захист та адаптацію до нових умов соціального оточення, де можна відчувати задоволення від задоволення власних потреб. Якісна інклюзивна освіта розроблена для того, щоб відповідати унікальним освітнім потребам різних особистостей, включаючи тих, хто має психофізичні відмінності, і це відбувається без відриву від соціального оточення, родини та друзів (Колупаєва, 2012, с. 25-26).

Термін "інклюзивна освіта" часто трактується як навчання осіб з обмеженими можливостями в спільних або корекційних групах у навчальних закладах, що є розповсюдженим підходом в Європі. Це підкреслює потребу в точному розумінні цього поняття. В цьому контексті виділяються особи, які належать до різних категорій: інваліди, обдаровані особи. Серед цих категорій визначаються і ті, хто має різні інтелектуальні та фізичні особливості, представники етнічних меншин, іммігранти, емігранти, особи з неблагополучних сімей та інші. Таким чином, інклюзія може виявлятися як на вузькому, так і на широкому рівні (Колупаєва, 2012).

Згідно з О. Кучеруком, "інтегрована освіта у широкому розумінні – це особливий процес освіти, доступний для всіх. Вона сприяє усуненню бар'єрів, пов'язаних з диференціацією змісту навчання" (Кучерук, 2012, с. 124-129). Цей підхід включає індивідуальний підхід, який враховує розкритий інтелектуальний і особистісний потенціал кожного, а також позитивно оцінює специфічні організаційні моделі навчально-виховного процесу для всіх дітей, незалежно від їх фізичних та розумових характеристик. Це передбачає врахування культурних, національних, мовних і інших особливостей, що допомагає учням інтегруватися в загальноосвітню систему і навчатися нарізній

основі, на одному рівні з однолітками-інвалідами в умовах однієї середньої школи. Такий підхід надає можливість задовольнити їх особисті освітні потреби та надає необхідну спеціальну підтримку учням.

Дослідниця Н. Мачинська у своїй праці підкреслює, що навчання дітей з особливими освітніми потребами разом зі своїми однолітками означає навчання дітей, які відрізняються, в одному класі, а не в окремих спеціально призначених класах середньої школи (Мачинська, 2007, с. 16-3).

За О. Кучеруком, інклюзія не лише сприяє розвитку особистісних здібностей, адаптації, соціалізації, самосвідомості, комунікаційному, психологічному та соціальному досвіду. Вона також дозволяє жити у гармонії, не відокремлюючись від суспільства та не відчуваючи відчуження (Кучерук, 2013, с. 124-129).

У вузькому розумінні інклюзія представляє собою перетворюючий навчальний процес, що базується на усвідомленні того, що люди з обмеженими можливостями можуть та повинні брати участь у суспільному житті сучасного суспільства. Ця зміна має на меті створення умов для доступу до освіти для всіх, включаючи дітей з особливими освітніми потребами (Кучерук, 2013, с. 309-310). Як стверджує А. Колупаєва, основна концепція інклюзії полягає в тому, що суспільство повинно створювати умови для задоволення специфічних потреб кожної особистості, замість того, щоб індивідууми адаптувались до умов суспільства. Інвалідність не має розглядатися як "особлива і несприятлива" характеристика. Метою цієї моделі поведінки є досягнення автономії, участі в суспільних процесах, створення системи соціальних відносин та безмежна інтеграція індивідів (Колупаєва, 2012, с. 10).

Зазначаючи приклад положень, що загальні для різних визначень інклюзивної освіти:

- базується на принципах, які забезпечують право на освіту для всіх дітей, включаючи соціально вразливі групи;

- позитивно сприймає різність індивідів як цінний ресурс, а не проблему;
- підтримує активну участь у навчальному процесі, а не просто присутність;
- виявляє та усуває різноманітні бар'єри (фізичні, інформаційні, інституційні та стереотипні) (Настанови для інклюзивної освіти, 2009).

Відповідно до міжнародних документів, діти з особливими освітніми потребами визначаються як особи віком до 18 років, які потребують додаткової підтримки в процесі навчання. Згідно з Законом України "Про освіту", терміни пов'язані з інклюзивною освітою мають такі тлумачення:

- «Інклюзивна освіта - це система освітніх послуг, що гарантована державою і ґрунтується на принципі недискримінації, ураховуючи різноманітність особистостей та забезпечуючи активну участь всіх учасників освітнього процесу.
- Інклюзивне освітнє середовище - це сукупність умов, методів і засобів, які створюються для спільного навчання, виховання та розвитку учнів з урахуванням їхніх потреб і можливостей.
- Особа з особливими освітніми потребами - це особа, яка потребує додаткової постійної або тимчасової підтримки в освітньому процесі для забезпечення її права на освіту» (2017).

Враховуючи міжнародні документи та чинне законодавство України, можна зробити висновок, що діти з особливими освітніми потребами - це всі категорії дітей, які потребують додаткової постійної або тимчасової підтримки в освітньому процесі для забезпечення їхніх основних прав і свобод, включаючи право на освіту. Термін "діти з особливими освітніми потребами" широко використовується в міжнародних правових документах та національних соціально-правових актах багатьох країн. Ця термінологія віддзеркалює зсув у фокусі від корекції відхилень до визнання їх особливих потреб (Колупаєва, 2012, с. 11-12).

З огляду на результати досліджень стосовно прояву загальних та спеціальних здібностей у процесі навчання, важливо розрізняти учнів за їхніми здібностями, структурою та потенціалом розвитку здібностей. Це означає, що використання одних і тих самих завдань для всіх учнів є неможливим; кожному з них слід надавати завдання, які відповідають їхнім здібностям і потенціалу.

1.3. Індивідуальне навчання як основа диференціації в навчанні в умовах інклюзії.

Інклюзивна освіта в сучасному світі стає все більш актуальною і важливою темою. За словами наукової співробітниці Інституту спеціальної педагогіки Інна Луценко «Інклюзивне навчання має охоплювати всіх дітей, а не лише дітей з особливими освітніми потребами» (Нова українська школа). В умовах інклюзії диференційоване навчання стає ключовим педагогічним підходом для забезпечення надання якісної освіти кожному учневі (А.Колупаєвої, 2020, с. 44).

Диференційоване навчання - це стратегія, яка передбачає адаптацію навчального процесу до потреб кожного учня. Учні мають різні стилі навчання, темпи засвоєння матеріалу, інтереси та рівні підготовки. Учитель, працюючи в інклюзивному класі, повинен враховувати ці відмінності та створювати умови для успіху кожного учня.

Диференційоване навчання є одним із шляхів досягнення всіма дітьми загальноосвітньої мети навчання з урахуванням їх індивідуальних особливостей (Логачевська, 2015, с.32).

Мета диференційованого підходу – пристосувати умови навчання до особливостей різних груп учнів (Всеосвіта) та забезпечення оптимальної можливості кожному активно займатися навчанням на різних етапах уроку.

Зокрема О. Савченко відзначає, що одним із шляхів забезпечення результатів навчання в системі уроків є диференційований підхід (С.Логачевська, 2015, с.18). Диференційований підхід до навчання дійсно включає в себе створення невеликих груп всередині школи або класу з урахуванням індивідуальних особистісних якостей, інтересів, здібностей та рівня готовності учнів. Цей підхід орієнтований на те, щоб кожен учень отримав найбільш ефективне та індивідуалізоване навчання.

Однією з основних ідей диференційованого навчання є індивідуалізація навчального процесу. Це означає, що учитель має адаптувати свій підхід до кожного учня, враховуючи їхні потреби та можливості. Наприклад, якщо в класі є діти з особливими освітніми потребами, учитель повинен розробити індивідуальні навчальні плани для них, які враховують їхні особливості та потреби.

Диференційоване навчання також передбачає різноманітні методи та підходи до навчання. Учитель повинен використовувати різні методику, включаючи групову та індивідуальну роботу, використання різних навчальних матеріалів та технологій. Це допомагає забезпечити більш ефективне засвоєння матеріалу кожним учнем.

Окрім індивідуалізації та різноманітності методів, диференційоване навчання також передбачає створення сприятливого навчального середовища. Учитель повинен підтримувати атмосферу взаєморозуміння, терпимості та підтримки серед учнів. Це особливо важливо в інклюзивному класі, де діти з різними освітніми потребами повинні відчувати себе частиною загальної команди, адже школа передусім, за словами Василя Сухомлинського, - це «Школа радості».

Для успішної реалізації диференційованого навчання в інклюзивних класах, учителям слід мати відповідну підготовку та підтримку (С. Миронова, 2020, с. 25). Вони повинні розуміти потреби кожного учня та мати знання про методи та стратегії, які допоможуть кожному учневі досягти свого потенціалу. Крім того, співпраця з іншими фахівцями, такими як логопеди, психологи та соціальні працівники, може бути важливою для створення ефективного навчального середовища.

Диференційоване навчання в контексті інклюзії має численні переваги, які сприяють забезпеченню ефективної освіти для всіх учнів, незалежно від їхніх особливостей та потреб. Ось деякі з головних переваг диференційованого навчання в умовах інклюзії:

1. Врахування різних потреб та здібностей: Диференційоване навчання дозволяє учителям індивідуалізувати навчальний процес для кожного учня. Вони можуть пристосовувати завдання та матеріали відповідно до рівня знань, стилю навчання та індивідуальних потреб кожного учня.
2. Сприяє розвитку різних навичок: Диференційоване навчання дозволяє учням працювати над своїми слабкими сторонами та розвивати свої сильні сторони. Учні мають можливість зосередитися на тих аспектах навчання, які важливі для них особисто.
3. Підвищує мотивацію до навчання: Коли учні бачать, що навчальний процес враховує їхні індивідуальні потреби та інтереси, вони стають більш мотивованими до навчання. Це може призвести до покращення навчальних результатів.
4. Сприяє розвитку соціальних навичок: В інклюзивних класах учні з різними освітніми потребами працюють разом. Диференційоване навчання може сприяти взаємодії між учнями та розвитку соціальних навичок, включаючи толерантність, співпрацю та розуміння.
5. Збагачення навчального середовища: Різноманітність учнів у класі робить навчальне середовище більш цікавим та стимулюючим. Відмінності в думках, досвіді та культурних особливостях можуть збагатити учбовий процес та сприяти більш глибокому розумінню предмету.
6. Зменшення стигматизації: Диференційоване навчання допомагає зменшити стигматизацію дітей з особливими освітніми потребами. Учні більше не відчують себе відокремленими від решти класу, адже навчання адаптується до їхніх потреб.
7. Покращує якість навчання для всіх учнів: Хоча інклюзивна освіта спрямована на задоволення потреб дітей з особливими освітніми потребами, диференційоване навчання призводить до покращення

навчального процесу для всіх учнів. Воно дозволяє надати більше уваги кожному учню та підвищити загальну якість навчання.

Загалом, диференційоване навчання в інклюзивних класах сприяє створенню навчального середовища, де кожен учень має можливість досягти свого потенціалу, розвивати свої здібності та відчувати себе важливою частиною навчальної спільноти (В. Володько, 2007, с. 24). Воно підтримує головний принцип інклюзивної освіти - включення всіх учнів у спільний освітній процес.

Розглянемо основні принципи диференційованого навчання в умовах інклюзії.

1. **Індивідуалізація навчання:** Основним принципом диференційованого навчання є індивідуалізація. Кожен учень має свої унікальні потреби, стилі навчання та темп засвоєння матеріалу. Учителю важливо розробити індивідуальний підхід до кожного учня, створити навчальні завдання та матеріали, які враховують їхні індивідуальні потреби.
2. **Групова та індивідуальна робота:** Диференційоване навчання включає в себе як групову, так і індивідуальну роботу. Учитель може організовувати уроки таким чином, щоб учні з різними освітніми потребами працювали разом у малих групах або над індивідуальними завданнями. Це дозволяє кожному учню отримати необхідну підтримку та відповідати їхнім потребам.
3. **Використання різних методів та підходів:** Учителі повинні мати гнучкість у виборі методів та підходів до навчання. Різні діти можуть відгукуватися на різні методи навчання, тому важливо використовувати різноманітні методики, технології та засоби навчання. Наприклад, використання візуальних матеріалів, аудіо- та відеоматеріалів може сприяти кращому засвоєнню матеріалу різними учнями.

4. Врахування індивідуальних особливостей: В інклюзивному класі можуть бути діти з різними особливостями - фізичними, емоційними, розумовими. Учитель повинен бути готовим враховувати ці особливості та надавати необхідну підтримку. Наприклад, дитина з аутизмом може вимагати специфічного підходу та спеціалізованої підтримки.

5. Сприяння взаємодії та співпраці: Важливо створювати атмосферу взаємодії та співпраці серед учнів. Учителі повинні працювати над розвитком соціальних навичок учнів та сприяти позитивним відносинам між ними. Взаємодія між учнями з різними освітніми потребами може збагатити навчальний процес і сприяти взаємному розумінню.

6. Підтримка та навчальна адаптація: Учителі повинні надавати підтримку та допомогу учням з індивідуальними освітніми потребами в адаптації до навчального середовища. Це може включати в себе створення індивідуальних навчальних планів, консультації з іншими фахівцями та надання спеціалізованих послуг.

Диференційоване навчання в інклюзивних класах вимагає від учителів гнучкості, терпимості та великої робочої дисципліни. Однак, воно допомагає забезпечити доступ до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Заслуговує на увагу той факт, що диференційоване навчання не тільки корисне для учнів з особливими освітніми потребами, але і сприяє підвищенню загальної якості освіти та розвитку всіх дітей.

Диференційоване навчання є важливою стратегією в інклюзивному освітньому середовищі. Це підхід дозволяє вчителям адаптувати навчальний процес для врахування індивідуальних потреб та здібностей учнів з різними особливостями. Розглянемо деякі методи та стратегії диференційованого навчання, які можуть бути успішно використані в інклюзивних класах.

1. Індивідуалізація навчальних завдань:

- Створення індивідуальних навчальних планів для учнів з особливими освітніми потребами.
  - Визначення конкретних цілей та завдань для кожного учня відповідно до їхніх можливостей та рівня здібностей.
  - Надання учням можливості обирати теми для досліджень або проекти, що відповідають їхнім інтересам та потребам.
2. Групова робота:
- Формування груп з різними рівнями знань та навичок для спільного вивчення матеріалу.
  - Робота в малих групах дозволяє учням надавати один одному підтримку та розвивати спільні навички.
  - Залучення учнів до колективних проектів, де кожен вносить свій внесок з урахуванням власних здібностей.
3. Варіативні завдання:
- Пропонування різних рівнів складності завдань з одного предмету.
  - Використання альтернативних завдань для учнів із спеціальними освітніми потребами, таких, як аудіоматеріали, відеоуроки чи інтерактивні засоби навчання.
  - Забезпечення учням можливості обирати завдання, які вони вважають цікавими та досяжними для себе.
4. Різноманітність методів навчання:
- Використання різних методів, таких як лекції, дискусії, практичні вправи, дослідження та проекти.
  - Врахування різних типів навчання учнів: візуального, аудіторного та кінестетичного.
  - Використання інтерактивних технологій та мультимедійних засобів для залучення учнів до навчального процесу.
5. Спеціалізовані підходи:

- Розробка індивідуальних навчальних програм для учнів із значними особливостями.
  - Співпраця зі спеціалістами, такими як логопеди, психологи, реабілітатори, для надання необхідної підтримки та ресурсів.
6. Постійний моніторинг та оцінка:
- Постійне спостереження за навчальним прогресом кожного учня та внесення коригувань у навчальний процес відповідно до потреб.
  - Використання формативної оцінки для отримання зворотного зв'язку та покращення навчання.

Використання цих методів та стратегій диференційованого навчання в інклюзивних класах допомагає забезпечити доступ до якісної освіти для всіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних потреб та особливостей. На думку вітчизняного психолога В. Володько, змінюється не тільки соціальна роль, а й сприйняття власного статусу, оскільки дитина відіграє нову роль – роль учня (В.Володько, 2007, с.10). Важливо наголосити, що це вимагає від учителів гнучкості, розуміння та терпимості, але сприяє створенню сприятливого навчального середовища, де кожен учень має можливість розвивати свій потенціал.

Отже, диференційоване навчання є необхідним компонентом інклюзивної освіти, яке сприяє розбудові справедливого та ефективного освітнього середовища для всіх учнів. Ця технологія відкриває нові можливості для розвитку інклюзивних практик та сприяє зближенню різних учасників освітнього процесу для досягнення спільних навчальних цілей.

Висновки до 1 розділу

Нова українська освітня програма, один із ключових напрямів освітньої реформи, насамперед потребує модернізації початкового рівня загальної середньої освіти. Ця модернізація вимагає перегляду мети, змісту, методів, форм та засобів навчання для майбутніх вчителів, які здійснюватимуть індивідуалізоване та диференційоване навчання учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах. Проблема врахування індивідуальних особливостей молодших учнів з особливими освітніми потребами важлива для педагогічної науки.

У першому розділі нашого дослідження ми розглянули такі ключові поняття, як: інклюзивна освіта, особистість, індивідуалізація, індивідуальний підхід, диференціація, диференційоване навчання в інклюзивних класах.

Ми провели аналіз поглядів вчених і філософів, які досліджували ці питання, та подали класифікацію різних підходів до визначення сутності індивідуалізації. Відзначили цінні ідеї та підходи, які виникли в роботі вчителів-класиків, а також робимо посилання на думки експертів з інклюзивної освіти. Аналіз сучасних педагогічних філософських праць і практик показав, що проблема індивідуалізованого та диференційованого навчання учнів в інклюзивних класах є однією з головних у педагогічній науці та практиці.

Зібравши та узагальнивши думки видатних вчених, як вітчизняних, так і зарубіжних, ми розглядаємо *індивідуалізоване навчання дітей з особливими освітніми потребами як систему освітньої діяльності, спрямовану на організацію та соціалізацію навчально-виховного процесу враховуючи індивідуальні особливості та рівень розвитку кожної дитини*. Для педагога важливо вибирати методи та підходи з урахуванням тривалості педагогічної та пізнавальної діяльності дитини з особливими освітніми потребами.

Диференційоване навчання учнів з особливими потребами вбачаємо стратегію, яка передбачає адаптацію навчального процесу до потреб кожного учня, зокрема: різних стилів навчання, темпу засвоєння матеріалу, інтересів типів оствініх труднощів та відповідних рівнів підтримки. Учитель, працюючи в інклюзивному класі, повинен враховувати ці відмінності та створювати умови для успіху кожного учня. Хоча, варто зазначити, що в контексті нашого дослідження ми дійшли висновку, що диференційоване навчання є одним із шляхів досягнення всіма учнями класу загальноосвітньої мети навчання з урахуванням їх індивідуальних особливостей.

Отже, наш аналіз можливостей індивідуалізації та диференціації навчання учнів з особливими потребами дозволяє нам систематизувати та проаналізувати цю проблему з урахуванням її актуальності для сучасної освіти.

РОЗДІЛ 2.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГАМИ ІНДИВІДУАЛІЗОВАНОГО ТА ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ.

2.1. Дослідження стану готовності педагогів до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі.

П.2.1. плануємо провести як дослідження стану готовності педагогів до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі. Для реалізації цілей нашого дослідження важливо керуватись методологічними принципами, відділяючи та перевіряючи систему організації підготовки педагогів до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання у інклюзивному середовищі. Цей підхід дозволяє розглядати формування готовності педагогів через два ключові показники: професійну та психологічну готовність.

Компоненти професійної готовності включають такі аспекти:

- оволодіння інформаційною базою;
- володіння педагогічними методиками;
- знання загальної психології та інклюзивної педагогіки;
- усвідомлення індивідуальних різниць учнів;
- вміння використовувати різні підходи до навчання;
- розуміння особливостей дітей з різними освітніми

труднощами та рівнями підтримки.

Компоненти психологічної готовності включають наступні пункти:

- емоційне налаштування всім учасників освітнього процесу до прийняття дітей з різними освітніми труднощами та рівнями підтримки.

- Залучення до активної участі дітей з різними рівнями підтримки в освітньому процесі;
- Психологічна задоволеність фахівця своєю педагогічною діяльністю.

Таким чином, поєднання теоретичних і практичних підходів дає можливість аналізувати розвиток понять про "індивідуалізовану освіту" та "індивідуалізоване навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами", диференційоване навчання» не лише з теоретично-методологічної перспективи, але й у контексті практичних результатів дослідження респондентів.

У ході дослідження ми застосовували різні емпіричні методи, зокрема:

- аналіз педагогічної та психологічної літератури щодо освітнього процесу в закладах вищої освіти, документів;
- дослідження результатів діяльності студентів під час професійної підготовки та педагогічної практики;
- опитування респондентів за допомогою анкет (див. Додаток А).

Для реалізації цілей дослідження було застосовано експеримент, який проводився на факультеті педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича серед студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» другого магістерського рівня, 5 та 6 курси. Цей експеримент мав на меті виявити рівень готовності студентів індивідуальної форми навчання, практикуючих педагогів інклюзивних класів, до організації інклюзивної освіти дітей з ООП.

Під час відбору відповідних завдань та запитань для діагностування рівнів готовності педагогів до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі, наші дослідницькі підходи керувалися наступними ключовими принципами:

1. Діагностика формування готовності майбутніх вчителів до індивідуалізованої та диференційованої форм освіти спрямована на конкретні цілі, які визначаються не лише як самоціль, але й як об'єктивна потреба в оцінці їх підготовленості до впровадження до впровадження індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі в умовах інклюзивного навчання в початкових класах.

2. В аналізі результатів діагностики ми враховували психологічні та індивідуальні особливості студентів закладу вищої освіти, щоб отримати більш точні та релевантні результати.

3. Для забезпечення вірогідності та дійсності діагностичних методик, ми надавали перевагу методам, які були валідні та надійні у вимірюванні готовності.

4. Наші діагностичні методи враховували всі значущі структурні компоненти педагогічної готовності, щоб забезпечити комплексне оцінювання.

5. Під час діагностики, ми прагнули підходити з гуманізмом до особистості респондента, розглядаючи її через призму отриманих результатів.

Ми здійснювали діагностику готовності респондентів до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі за допомогою методу проекції, включаючи різні твердження та відповіді на них. Крім тестових завдань, ми також використовували завдання, які спонукали респондентів до рефлексії та подумки про власний досвід.

Наша діагностична система для визначення їх готовності до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі відповідає загальним вимогам щодо дослідження професійної готовності педагогічних працівників:

- Виявлення рівня інформаційної обізнаності вчителя у сфері інклюзивної освіти.
- Оцінка недостатньої кваліфікації в галузі індивідуалізованої та диференційованої освіти.
- Аналіз самооцінки щодо психологічної готовності співпрацювати з особливими дітьми.
- Виокремлення основних принципів індивідуалізованого та диференційованого навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами.
- Визначення компетентності майбутніх педагогів та її прояву у виборі методів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Наша діагностична система також враховує потребу в наданні порад студентам щодо поліпшення їх підготовки до реалізації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі. Метою нашого дослідження є виявлення та формування рівнів готовності студентів до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі.

Методологічно обґрунтованими шляхами створення академічної їх підготовки можуть бути основні критерії, які формуються та враховуються в межах суттєвих компонентів цієї інтегрованої структури. Визначені показники слугують індикаторами реального рівня сформованості педагогічної готовності, і подальше дослідження цього питання може бути спрямоване на зближення між оптимальними та реальними характеристиками формування педагогічної готовності майбутніх учителів початкової школи з метою індивідуалізованого підходу до освіти учнів з ООП.

Безумовно, розбудова готовності вчителя до реалізації інклюзивної освіти базується на специфічних компонентах, що належать лише їй. Саме з цієї причини було вирішено аналізувати проведені дослідження з урахуванням таких конкретних компонентів:

- Мотиваційний аспект - освідомлення фахівцем власних потреб, інтересів, вимог суспільства та колективу;
- Пізнавальний аспект - розуміння учителем цілей, реалізація яких допоможе досягти певного завдання, а також аналіз та оцінка умов, за яких ці цілі будуть досягатися. Цей аспект також передбачає актуалізацію досвіду, пов'язаного з аналогічними завданнями та вимогами;
- Емоційно-вольовий компонент - включає в себе мобілізацію сил відповідно до умов праці та її завдань. Це включає самоконтроль та самонавіювання під час досягнення цілей;
- Пізнавально-діяльнісний аспект - майстерність учителя вибирати найефективніші методи та підходи для навчання дітей з особливими потребами;
- Оцінний аспект - оцінка власних здібностей, рівня амбіцій та ступеня досягнення конкретних результатів.

У результаті опитування наших респодентів отримали наступні результати кількісних та якісних показників.

На запитання «Яка Ваша думка щодо отримання якісної освіти всіма дітьми, незалежно від їхніх індивідуальних якостей, або психофізіологічних особливостей?» відповідей «так» - 100%, «ні» - 0%, «важко відповісти» - 0 %, яківідображено на діаграмі (рис. 2.1).

Рисунок 2.1 Результат ставлення респодентів до отримання якісної освіти всім дітям, незалежно від індивідуальних особливостей

Це свідчить про ціновиту мотиваційну-ціннісну осмисленість пріоритетів сучасної освіти НУШ, загалом, та здобуття якісної освіти всіма дітьми, незалежно від їхніх індивідуальних якостей або психофізіологічних особливостей, зокрема.

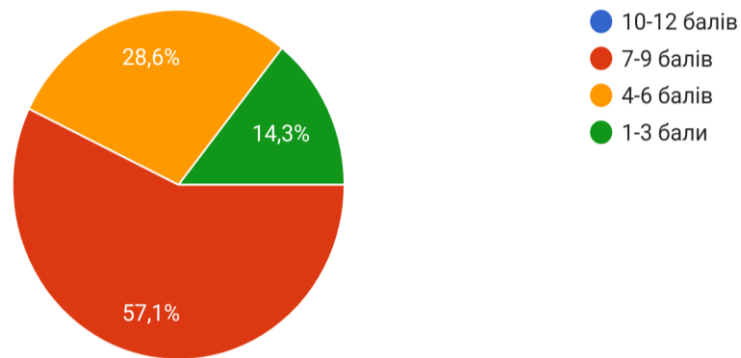
Наступне, що викликало зацікавленість у предметі нашого дослідження, це перевірка рівня мотиваційного компонента, а також саме той факт, що послугував вибору професії педагога інклюзивного класу. Відповіді були наступними: «власний вибір» - 42,9%, «потреби освітнього закладу і якому працюю» - 42,9% , «не працюю з дітьми з ООП» - 14,3% (рис.2.2).

Рисунок 2.2 Результати опитування про вибір професії педагога інклюзивного класу

Як висновок, загальна відсоткова картина є похвальною.

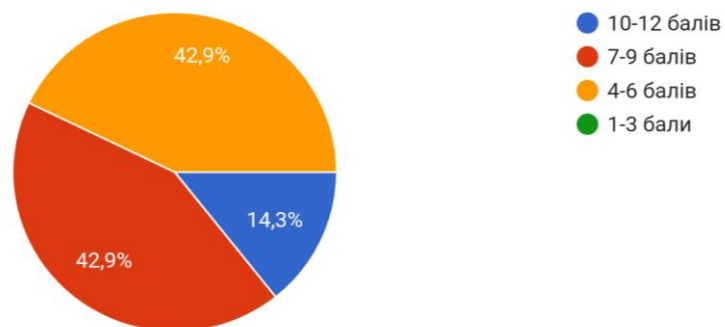
У контексті нашого об'єкту дослідження нас зацікавив рівень підготовленості педагогів, учасників ексерименту, до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з особливими потребами в інклюзивному класі. Результати ранжування свого рівня готовності у дванадцятибальній системі були наступними: «10-12 балів» - 0%, «7-9 балів» - 57,1 %, «4-6 балів» -28,6%, «1-3 бали» -14,3%(рис. 2.3).

Рисунок 2.3 Рівень підготовленості учасників ексерименту до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з особливими потребами в інклюзивному класі

В результаті ми бачимо загальну тенденцію достатнього та середнього рівня готовності педагогів, учасників ексерименту, до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з особливими потребами в інклюзивному класі. З одного боку, це також результат, з іншого потребує бути більш якіснішим.

Наступним предметом дослідження був емоційно-ціннісний компонент та опитування респодентів про їх психологічну готовність до роботи з дітьми з ООП. За ранжуванням відповіді були наступними: «10-12 балів» - 14,3%, «7-9 балів» - 42,9% «4 - 6 балів» - 42,6 %, «1-3 балів» – 0,2 % (рис. 2.4)

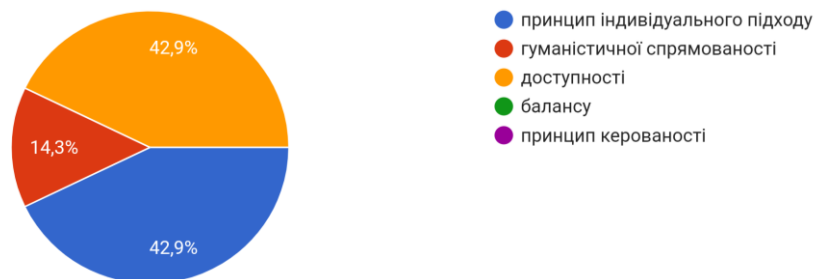

Рисунок 2.4 Результати психологічної готовності респодентів до роботи з дітьми з ООП

Втішним результатом, як для нас дослідників проблеми, є факт високої психологічної готовності, а також достатньої та середньої. Це свідчить про необхідність підсилення системної та якісної психологічного спектру викладання дисциплін психолого-педагогічного змісту.

Для здійснення глибшого підходу у константувальному дослідженні нами було передбачено ряд принципів індивідуалізованого навчання, а респондентам запропоновано визначитися з найактуальнішим із них. Подаємо список пропозицій та результатів опитування:

- принцип індивідуального підходу -42,9%;
- гуманістичної спрямованості - 14,3%;
- доступності - 42,9%;
- принцип керованості - 0 % (рис.2.5).

Рисунок 2.5. Результати вибору респондентами пріоритетних принципів індивідуалізованого навчання

З метою діагностики когнітивного компоненту та перевірки належних знань про індивідуалізовану освіту, індивідуалізоване навчання та особливості дітей з особливими освітніми потребами ми поцікавилися рівнем уснівомлення респондентів поняття «організація індивідуалізованого та диференційованого освітнього процесу з дітьми з ООП в інклюзивному класі». Подаємо оригінальні відповіді на рисунку 2.6.

Облаштування класу в повній мірі як для нормотипових учнів, так з ООП, що сприятиме покращенню навчального процесу
Організація роботи відповідно до особливостей інклюзивної дитини
Це принципи, які враховують індивідуальні особливості кожної дитини
Підхід до індивідуальних особливостей дитини з метою покращення навчального процесу індивідуально для дитини та колективу, в якому дитина
Відповідна, належна увага та організація навчання дітей з ооп, покращення системи навчання таких дітей
Комфорт
Там де діти з ООП також задіяні в процес навчання...

Рисунок 2.6 Результати діагностики когнітивного компоненту

Крім того, когнітивний компонент передбачає обізнаність респодентів з нормативно-правового підґрунття. З цього приводу, наш інтерес викликало запитання: «В яких нормативних документах йдеться про необхідність здійснення індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з ООП?». Результати опитування окремих респодентів подаємо в рисунку 2.7.

Закон України "Про освіту"
положення про інклюзивне навчання в школі Декларація прав дитини
ЗУ "Про освіту"
Концепція інклюзивного навчання (змiна закону "Про освіту"), посадові обов'язки асистента вчителя та інші
-
Декларація прав людини
...

Рисунок 2.7 Результати обізнаності щодо нормативно-правового підґрунття

Результати опитування нас потішили знаннями фундаментальних, як міжнародних, так і вітчизняних джерел.

Насамкінець, для перевірки оцінного компоненту, нам важливо було почути необхідність вивчення яких курсів дасть змогу краще підготувати педагога до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з особливими потребами в інклюзивному класі (рис.2.8)

різні вебінари та семінари по вивченню інклюзивної освіти
Організація роботи асистента вчителя в інклюзивному середовищі Методика організації виховного процесу в початковій школі
Спеціальна психологія, інклюзивна дидактика
Інклюзивна освіта в ЗЗСО , документація в інклюзивному класі, Модифікація / Адаптація навчальних програм.
можливо, окремий курс - про індивідуалізоване та диференційоване навчання дітей з особливими потребами
Психологічна підтримка вчителів
Саме ті курси, які дають знання стосовно цього. Можливо це щось про нейропсихологію дитини...

Рисунок 2.8 Результати опитування щодо необхідності курсів задля кращої підготовки педагога до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з особливими потребами в інклюзивному класі

Підсумовуючи проведену досліджувальну роботу, пропонуємо надати деякі результати опитування (деталі див. у Таблиці 2.1).

Таблиця 2.1.

Результати опитування. Констатація за основними компонентами

Компоненти	Показники	Констатувальний етап
Мотиваційний	1. Глибоке позитивне відношення фахівця до концепції інклюзивної освіти.	45%
	2. Внутрішня мотивація майбутнього педагога зосереджена на бажанні працювати з дітьми, які мають особливі освітні потреби.	48%
Когнітивний	1.Респондент має належні знання про індивідуалізовану освіту, індивідуалізоване навчання та особливості дітей з особливими	63%

	освітніми потребами. 2.Фахівець оволодівав навчальними стратегіями, методиками та передовими педагогічними технологіями.	70%
Гностичний	1. Респондент має професійну компетентність у використанні різноманітних засобів, методів, форм та прийомів для забезпечення освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами.	58%
Емоційно-вольовий	1.Емоційна чутливість до задоволення від роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. 2.Спроможність до самоконтролю.	83% 85%
Оцінний	1.Внутрішня оцінка професійної діяльності та рефлексивний підхід. 2. Процес творчого самовдосконалення.	53% 58%

В ході експерименту встановлено, що підготовка студентів індивідуальної форми навчання індивідуалізованого навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами має свої власні особливості, які визначаються їх віковими характеристиками та специфікою вдосконалення їх професійної майстерності. Зокрема, у цьому процесі ключовою є спроможність відчувати внутрішню задоволеність від роботи з дітьми та бачити результати своєї педагогічної діяльності. Також важливими аспектами є адекватне сприйняття та розуміння потреб дітей з особливими освітніми потребами, а також оцінка власного особистісного потенціалу, гнучкість у виборі методів та

форм роботи, комунікативні здібності та уміння управляти стресовими ситуаціями.

Додатково, виявлено, що у психологічній підготовці майбутніх педагогів важливу роль відіграють позитивний емоційний настрій, наявність мотивації, використання елементів заохочення та підтримки, а також сприяння з боку адміністрації та творчий підхід. Педагогічні умови, які сприяють підготовці майбутніх вчителів до індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з особливими освітніми потребами, охоплюють психолого-рефлексивний підхід до навчання, мотивацію до роботи в інклюзивних класах, позитивні емоційні стимули, залучення до інноваційної педагогічної практики та активну участь у процесах творчого самовдосконалення.

Здійснюючи аналіз рівнів готовності майбутніх вчителів до здійснення до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних умовах, ми визначили *чотири рівні*: високий, достатній, середній та низький. Кожен з цих рівнів має свої критерії оцінки, на основі яких ми провели аналіз результатів. У підсумку, ми зробили певні висновки щодо рівня готовності студентів, практикуючих педагогів інклюзивних класів.

Таблиця 2.2.

**Критерії оцінки готовності респондентів до здійснення
індивідуалізованого та диференційованого навчання
в умовах інклюзивного класу**

Рівні та критерії оцінки	Короткий аналіз	Відсоткове відношення
Високий (10-12)	Вільно володіє основними принципами індивідуалізованого та диференційованого навчання. Має чітке уявлення про сутність індивідуалізованого	15%

	<p>навчання та диференційованого дітей з особливими освітніми потребами", а також глибокі знання законодавчої основи інклюзивної освіти, включаючи зміст відповідних документів.</p> <p>Свідомо оцінюючи свою професійно-психологічну готовність, підтримує високий рівень самооцінки. Він вміє відібрати ключові курси для навчання, що забезпечують необхідні знання для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Його викладацький підхід ґрунтується на принципах індивідуалізованого та диференційованого навчання, і він ефективно використовує різні форми та методи роботи з особливими дітьми.</p> <p>Виявляє глибоку компетентність у виборі та застосуванні методів, відповідних для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Має здатність розрізняти позитивні аспекти дитини та одночасно розпізнавати виклики, пов'язані з її особливістю.</p>	
<p>Достатній (7-9)</p>	<p>Володіє частковими знаннями про основні аспекти індивідуалізованого та диференційованого навчання. Розуміє сутність "індивідуалізованого навчання та диференційоване навчання дітей з особливими освітніми потребами", а також має чітке уявлення про цю концепцію. Здобув обмежені знання про законодавчу основу інклюзивної освіти та намагається зрозуміти її зміст.</p> <p>Має певний рівень самооцінки професійно-психологічної готовності, хоча цей рівень можна визначити як достатній. Розуміє важливість вибору</p>	<p>54%</p>

	<p>ключових курсів для навчання майбутніх вчителів та попереджає їх знаннями, які потрібні для роботи з дітьми з особливими потребами. Орієнтується на принципи індивідуалізованого та диференційованого навчання.</p> <p>У сфері використання методів та форм роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є певні обмеження в компетентності. Він розуміє важливість розрізнення позитивних і негативних рис особливої дитини, але це розпізнавання не є повністю розвиненим.</p>	
<p>Середній (4-6)</p>	<p>Не ознайомлений з основними аспектами індивідуалізованого та диференційованого навчання. Характерне обмежене уявлення про "індивідуалізоване навчання та диференційоване навчання дітей з особливими освітніми потребами", а також лише часткові знання щодо законодавчої бази інклюзивної освіти, без конкретного уявлення про вміст відповідних документів.</p> <p>Провідна власна самооцінка професійно-психологічної готовності, але цей рівень можна оцінити як середній. Він не володіє всіма необхідними курсами, які підлягають вивченню та можуть забезпечити необхідними знаннями для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Його орієнтація на принципи індивідуалізованого навчання також є частковою.</p> <p>У сфері використання методів та форм роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є велика</p>	<p>22%</p>

	незавершеність компетентності. Вміє визначати позитивні та негативні характеристики особливої дитини, але ця здатність не розвинена повністю.	
Низький(1-3)	<p>Не ознайомлений з основними концепціями індивідуалізованого та диференційованого навчання. Його розуміння "індивідуалізованого навчання та диференційованого навчання дітей з особливими освітніми потребами" є недостатнім. Він має обмежені знання щодо законодавчої бази інклюзивної освіти, але конкретний зміст відповідних документів для нього не зрозумілий.</p> <p>Характерний низький рівень самооцінки професійно-психологічної готовності. Не має знань щодо деяких курсів, які мають бути вивчені для забезпечення майбутніх учителів необхідними знаннями для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Орієнтація на принципи індивідуалізованого та диференційованого навчання також є частковою.</p> <p>У плані використання методів та форм роботи з дітьми з особливими освітніми потребами не володіє відповідною компетентністю. Може відрізнити позитивні та негативні риси особливої дитини, але ця здатність є не повністю розвиненою.</p>	18%

Ми також підкреслюємо важливість індивідуалізованого підходу та гуманістичної спрямованості у навчанні дітей з особливими освітніми потребами. Реалізація цих принципів вимагає аналізу та підготовки педагогів, у тому числі і психологічної підготовки.

Серед позитивних рис дітей з особливими освітніми потребами відзначаються доброзичливість, сором'язливість, комунікабельність тощо. Водночас, учні також визнають наявність негативних рис, таких як агресивність, замкнутість, дратівливість, і вважають важливим їх подолати під час навчання в інклюзивному класі.

Дослідження вказує на потребу у підготовці респондентів до індивідуалізованого навчання та диференційованого навчання дітей з особливими потребами в інклюзивному класі, включаючи психологічну підготовку. Потрібні ефективні підходи та психологічна підтримка для всіх учасників інклюзивного процесу.

Заключно, важливо розуміти, що реалізація інклюзивної освіти потребує врахування принципів гуманізму, індивідуалізації та психологічної підготовки майбутніх вчителів. Це вимагає системного підходу та адаптації до потреб кожної дитини з ООП, щоб досягти важливої мети інклюзії - забезпечити якість життя та загальну гуманізацію суспільства.

2.2. Характеристика особливостей формування готовності педагогів до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі.

За результатами діагностики готовності педагогів, аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури та нашими міркуваннями ми плануємо охарактеризувати особливості формування готовності педагогів до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі. Ми вважаємо, що доцільно буде врахувати наступні особливості:

- оптимізація підготовки педагога до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з ООП в інклюзивному класі в умовах формальної освіти;
- підвищення інклюзивної компетентності педагога щодо організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з ООП в інклюзивному класі в умовах неформальної освіти.

Так, на підставі аналізу педагогічної та психологічної літератури визначено, що індивідуалізоване та диференційованого навчання дітей з особливими освітніми потребами виступає як стратегія в освітньому процесі інклюзивного середовища. Від мінімальних модифікацій у груповому навчанні до повного незалежного навчання, воно покриває всі аспекти, зокрема навчання учнів з особливими освітніми потребами, де педагог виявляє та адаптує індивідуальні особливості для оптимізації соціалізації, навчання та розвитку.

В індивідуалізованому – нерозривно пов'язане з освітнім процесом, акцентується на індивідуальному підході, індивідуалізації виховання та індивідуальній моделі взаємодії вчителя та учня. Це передбачає глибоке зосередження на потребах кожного учня.

Під час організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі вчитель початкових класів керується керівними положеннями, що покликані

забезпечити результативний процес. Основні принципи предмету дослідження включають:

- «Принцип індивідуального підходу.
- Принцип гуманістичної спрямованості.
- Принцип доступності.
- Принцип індивідуалізації та адаптації.
- Принцип балансу.
- Принцип поєднання індивідуального та соціального.
- Принцип відповідності розвиваючого середовища особливостям індивідуального та вікового розвитку дитини.
- Принцип керованості тощо» (*Концепція інклюзивного навчання*).

Ці принципи визначають основоположні ідеї, що пронизують індивідуалізований та диференційований підхід в освітньому процесі. Вони передбачають врахування сімейної культури, віку, статі, стилю навчання, потреб і сильних сторін, темпераменту, інтересів тощо.

Запровадження індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі вимагає підготовки майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах з використанням сучасних методик і прийомів. Інклюзивна компетентність педагога є важливою для ефективного навчання в інклюзивному середовищі.

Важливо зазначити, що концепція інклюзивної компетентності педагога є маловивченою в Україні. Це важлива риса сучасного педагога, що допомагає йому адаптуватися до інклюзивного середовища та забезпечує ефективність інклюзивного навчання. Для подальших досліджень важливо розкрити структуру та складові інклюзивної компетентності.

Відзначаючи особливості становлення готовності педагога початкової школи до реалізації організації індивідуалізованого та диференційованого

навчання, ми відзначаємо важливість структури базових якостей, які є характерними для кваліфікованого педагога. Зокрема, ці якості включають:

1. Морально-особистісні якості, що відображають відношення особистості до суспільства, праці та гуманне ставлення до всіх, включаючи людей з обмеженими можливостями. Серед них можна виділити гуманність, толерантність, альтруїзм, відповідальність, сміливість тощо.

2. Особистісно-педагогічні якості, які визначаються природними здібностями та формуються під час взаємодії з оточенням. Ці якості включають любов до дітей, педагогічну інтуїцію, доброзичливість, емпатію, комунікабельність тощо.

3. Професійно-педагогічні якості, що розвиваються в процесі педагогічної практики. Серед них можна виділити педагогічний такт, спостережливість, оптимізм, витривалість, професійний ріст та інші.

Отже, інклюзивна компетентність педагога представляє собою інтегративну особистісну якість, яка вимагає розвитку спеціальних інклюзивних вмінь. Ці вміння включають:

- Діагностичні вміння.
- Орієнтаційно-прогностичні вміння.
- Конструктивно-проектуючі вміння.
- Організаційні вміння.
- Інформаційно-пояснювальні вміння.
- Комунікативні вміння.
- Аналітико-корекційні вміння.
- Дослідницько-творчі вміння.

2.2.1. Оптимізація підготовки педагога до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з ООП в інклюзивному класі в умовах формальної освіти.

Розглянемо у параграфі 2.2.1. оптимізацію підготовки педагога до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з ООП в інклюзивному класі в умовах формальної освіти, як виокремлену нами особливість.

У контексті нашого дослідження ключовим завданням для майбутніх педагогів є оволодіння знаннями, методиками та вміннями для реалізації індивідуалізованого та диференційованого навчання учнів з ООП в інклюзивному класі. В рамках цього, студенти напряму підготовки 013 "Початкова освіта" мають можливість вивчати дисципліну *"Основи інклюзивної педагогіки"*. Курс передбачає 72 години навчання, з них 34 години - лекцій та семінарських занять, і 38 годин - самостійної роботи.

Ця програма спрямована на побудову інклюзивної компетентності майбутніх вчителів, яка базується на знаннях та навичках. Вона охоплює такі аспекти:

- Знання про основи інклюзивної освіти, включаючи класифікацію порушень психофізичного розвитку та систему освітньо-корекційних послуг.
- Психофізичні порушення дітей з особливим акцентом на надання супроводу та підтримки.
- Розробка індивідуального підходу до дітей з різними категоріями порушень та індивідуальними особливостями.
- Співпраця з іншими педагогами та здійснення корекційно-розвивальних занять.
- Взаємодія з батьками, зокрема зі сім'ями дітей з особливими освітніми потребами.

Ми вважаємо, що такий підхід до методичної підготовки педагогів допоможе їм здобути не лише теоретичні знання, а й розвинути необхідні професійні навички та інклюзивну компетентність.

Здатність до критичного аналізу власної професійної діяльності, пов'язаної з інклюзивним навчанням, та здатність контролювати не лише результати своєї роботи, але й проводити аналіз реальних педагогічних ситуацій, що виникають під час навчання, вимагає використання активних методів навчання, включаючи навчальні ділові ігри. Навчальні ділові ігри – це спеціально організовані сценарії, які інтегрують професійну діяльність педагога та сприяють формуванню й вдосконаленню його професійних навичок (Прядко, 2012, с. 7).

Використання таких ігор сприяє участі студентів у різних проблемних ситуаціях, що моделюють професійний контекст інклюзивного навчання. Під час таких ігор абстрактність ситуації поступово зникає, і студенти можуть пережити реалії професійної діяльності педагога в інклюзивному класі.

Також, з метою формування адекватного ставлення майбутніх фахівців до осіб з порушеннями психофізичного розвитку, ми пропонуємо студентам висловити свої думки та уявлення у вигляді "Кредо для підтримки". Це може бути набір принципів або гасел, наприклад: "Розумій мене, щоб ми стали друзями"; "Не намагайся мене змінити, допомагай адаптуватися".

Цей вид самостійної роботи сприяє внутрішньому осмисленню інклюзивної філософії, сприяє виробленню глибокого розуміння та прийняття осіб з порушеннями психофізичного розвитку такими, які вони є. Ця практика спрямовує студентів на внутрішнє та особистісне зростання, адаптацію соціального середовища до потреб цих осіб.

Отже, на основі аналізу виявлено, що проблема формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів вимагає нових підходів до підготовки, включаючи використання навчальних ділових ігор та особистого внутрішнього перетворення в межах філософії інклюзії. Для подальшого дослідження можуть

бути вивчені інноваційні підходи, такі як арт-терапія, що сприятиме адаптації осіб з освітніми труднощами до сучасного інклюзивного середовища.

За словами О.Гордійчук: «Оптимізувати професійну підготовку вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному класі, відповідно до освітньо-професійної програми (другий/магістерський рівень) на факультеті педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича є ще одна можливість – шляхом впровадження нормативної дисципліни *«Технологія інклюзивного навчання у початковій школі»* (Гордійчук, 2021).

Концептуальними в розробці змістової частини програми цього курсу стали думки і переконання авторки: «про існування такої залежності: чим нижчий рівень інтелектуального розвитку дитини, тим вищим має бути рівень освіченості педагога» (Гордійчук, 2021).

За розробкою курсу важливо взяти до уваги мету та завдання курсу, які звучить так: «Розкрити теоретико-методологічні основи та сформувати організаційно-педагогічну готовність майбутнього вчителя початкової школи до впровадження технологій інклюзивного навчання молодших школярів у системі Нової української школи – мета вивчення навчальної дисципліни *«Технологія інклюзивного навчання у початковій школі»*.

Основні завдання окресленого курсу передбачають:

- формувати в майбутнього вчителя початкових класів мотивацію до опанування зарубіжним та вітчизняним досвідом щодо технологій інклюзивного навчання;
- формувати в майбутнього фахівця інклюзивного класу спектр загальних компетентностей: світоглядних, громадянських, комунікативних, міжособистісної взаємодії, інформаційно-комунікаційних, креативних, аналітичних, самоосвітніх;

- формувати організаційно-педагогічну готовність майбутнього вчителя початкової школи до впровадження технологій інклюзивного навчання учнів у систему початкової школи;
- формувати вміння володіти та впроваджувати технології інклюзивного навчання в освітньому процесі початкової школи з урахуванням індивідуальних психофізичних особливостей учнів інклюзивного класу;
- формувати інтерес до вивчення перспективних педагогічних ініціатив та активностей учителів інклюзивних класів щодо впровадження ними технологій інклюзивного навчання учнів у практиці початкових шкіл;
- формувати бажання та інтерес до самостійності, науково-дослідницької діяльності та прагнення до професійного саморозвитку впродовж життя.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- міжнародні документи та вітчизняну нормативно-правову базу, що регулює безпечні умови для функціонування інклюзивного освітнього середовища та можливостей впровадження технологій інклюзивного навчання учнів;
- сутність, зміст, умови та алгоритми впровадження кооперативної, конструктивістської та мегакогнітивної технологій навчання учнів інклюзивного класу;
- особливості застосування технології альтернативної комунікації учнів з особливими освітніми потребами;
- особливі освітні потреби та сильні сторони учнів з метою урахування індивідуалізованих та диференційованих підходів в розробці індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами та навчальних планів для організації інклюзивного навчання;

- можливості, засоби з метою здоров'язбережувальних ресурсів, безпеки та культури у формуванні життєвих навичок учнів інклюзивного класу;
- особливості інтегрування технологій інклюзивного навчання у власну педагогічну практику з урахуванням сучасних вимог до освітнього процесу Нової української школи» (Гордійчук, 2021).

Навчання майбутніх педагогів із курсу відбувається на лекціях, семінарах - «круглих столах», онлайн-дискусіях та панельних дискусіях.

Вчитися імпровізувати, розв'язувати педагогічні задачі, виконувати практичні завдання, розробляти опорні схеми, складати нотатки - провідні завдання для студентів на самостійне опрацювання та презентацію на практичних заняттях.

Ми цілком погоджуємося з авторкою-розробницею освітнього курсу О.Гордійчук, що «підготовка вчителя початкової школи з окресленого напрямку вимагає глибинного усвідомлення нової освітньої установки, а також нових модифікацій, здатних реалізувати сучасну філософію інклюзивної освіти, загалом, та інклюзивного навчання, зокрема. Безперечно, для реалізації актуальних проблем інклюзивної освіти необхідна фахова підготовка педагогічних кадрів. Це, в першу чергу, стосується педагогічних ЗВО, які на сьогоднішній зумовлені забезпечити якісну професіоналізацію студентів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища» (Гордійчук, 2021, с.60).

2.2.2. Підвищення інклюзивної компетентності педагога щодо організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з ООП в інклюзивному класі в умовах неформальної освіти.

Розглянемо у параграфі 2.2.2. значення неформальної освіти у підвищенні інклюзивної компетентності педагога щодо організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з ООП.

Інклюзивне навчання – це не лише принципова зміна у підходах до освіти, а й реальна можливість для кожного, незалежно від його здібностей чи особливостей. Однак, щоб це стало можливим, потрібно вдосконалити не тільки формальну, а й неформальну освіту. Остання відіграє ключову роль у створенні інклюзивного середовища, де кожна особа знаходить своє місце і можливість розвивати свій потенціал.

Неформальна освіта є невід'ємною частиною навчального процесу, де важливий акцент робиться на практичних навичках, саморозвитку і соціальному взаємодії. Вона виступає катализатором розвитку учнів та створює можливість для навчання учнів з різними освітніми потребами та здібностями в однакових умовах. Організація неформальної освіти, спрямованої на інклюзію, стає фундаментом для справедливого та рівного доступу до можливостей для всіх.

Однією з основних переваг неформальної освіти для інклюзивного навчання є врахування індивідуальних потреб кожного учасника. Програми можуть бути адаптовані, враховуючи особливості кожного учня, його темп навчання та ступінь зручності. Це дозволяє створювати гнучке навчальне середовище, де кожен може розвиватися відповідно до власних здібностей.

Крім того, неформальна освіта акцентує на розвитку соціальних навичок та сприяє взаєморозумінню між учнями з різними освітніми потребами. Спільні проекти, творчі роботи та взаємодія в неформальних групах сприяють формуванню позитивного відношення до різноманітності та поглибленню розуміння того, що кожна особа є унікальною та важливою.

Організація неформальної освіти також може включати у себе різноманітні технології, що сприяють інклюзивному навчанню. Використання інноваційних методів, які враховують різні стилі навчання, допомагає створювати навчальні матеріали, доступні для всіх.

Однією з ключових задач освіти є забезпечення ефективного та зручного навчання для кожного учня, враховуючи його індивідуальні особливості та потреби. Для досягнення цієї мети активно використовуються концепції індивідуалізованого та диференційованого навчання, кожна з яких має свої особливості та переваги.

Індивідуалізоване навчання – це підхід, спрямований на задоволення унікальних потреб та інтересів кожного учня. Його основною ідеєю є створення навчального середовища, де кожен учень має можливість пристосувати процес навчання до свого темпу, стилю та індивідуальних вимог. Це може включати в себе роботу над індивідуальними проектами, гнучкий графік навчання, а також використання різноманітних методів та матеріалів.

Диференційоване навчання, з іншого боку, передбачає адаптацію викладання до різних рівнів здібностей, потреб та інтересів учнів у межах одного класу чи групи. За допомогою індивідуальних завдань, додаткових ресурсів та різноманітних методів, вчителі стараються надати кожному учневі можливість розвиватися відповідно до його потенціалу. Диференціація може виявлятися у різних формах: використання різних рівнів завдань, групування за інтересами чи здібностями, а також варіювання методів оцінювання.

Обидві концепції базуються на ідеї індивідуального підходу до кожного учня, але вони реалізуються через різні стратегії. Індивідуалізоване навчання спрямоване на самостійних учнів, які можуть самі визначати свій шлях навчання, тоді як диференційоване навчання враховує різні потреби учнів у рамках одного колективу.

Обидві концепції мають свої переваги та обмеження. Індивідуалізоване навчання підходить для тих, хто має високий рівень самостійності та мотивації,

але може вимагати більше ресурсів вчителя. Диференційоване навчання дозволяє об'єднати різний рівень здібностей учнів, але вимагає від вчителя детального планування та організації.

Інклюзивна компетентність в освітньому середовищі визначається не лише здатністю адаптуватися до різноманітних потреб і здібностей учнів, але і здатністю активно створювати умови для їх повноцінної участі та розвитку. Розвиток інклюзивної компетентності серед педагогів та учасників освітнього процесу важливий для забезпечення справедливого та рівного доступу до освіти для всіх.

Однією з ключових стратегій є посилення освіти та самосвідомості вчителів і всього педагогічного персоналу. Спеціальні курси, тренінги та семінари щодо інклюзивної освіти допомагають педагогам краще розуміти потреби учнів з різними здібностями та навчати ефективним методам включення в навчальний процес.

Створення фізично та соціально інклюзивного навчального середовища є ще однією важливою стратегією. Це включає адаптацію інфраструктури для відповідності потребам учнів з різними фізичними обмеженнями, а також сприяє розвитку позитивного соціального клімату, де кожен учень відчуває себе прийнятим і важливим.

Використання гнучких методів навчання та оцінювання є ще однією практичною стратегією для підвищення інклюзивної компетентності педагогів у неформальній освіті. Це може включати в себе індивідуальні та адаптовані завдання, групові проекти та різні форми оцінювання, які враховують різні стилі навчання та здібності учнів.

Важливо встановлювати та підтримувати ефективну співпрацю між вчителями, батьками та спеціалістами у галузі інклюзивної освіти. Взаємодія між цими групами дозволяє обмінюватися досвідом, вирішувати проблеми та визначати індивідуальні потреби кожного учня.

Сприяння соціальній інклюзії є ключовим елементом. Програми, які заохочують взаємодію та відкритість, допомагають учням розуміти та поважати різницю, розвивати емпатію та формувати дружби, які переймаються за межами різниць.

В сучасному освітньому контексті інклюзивна компетентність стає необхідністю. Педагоги, які мають високий рівень цієї компетентності, стають керівниками позитивних змін у навчальних закладах. Практичні стратегії, які орієнтовані на розвиток інклюзивної компетентності, стають важливим інструментом для забезпечення освіти, що відкрита та доступна для всіх учнів.

Позаяк, реалізація індивідуалізованого навчання передбачає унікальний підхід до кожного учня, враховуючи його власні потреби, темп та специфічність навчального процесу, це вимагає від педагога глибокого розуміння кожного учня та здатності впроваджувати гнучкі методи навчання, а значить додаткової якісної підготовки та супроводу в умовах неформальної освіти.

Для прикладу, платформи «На урок» «Всеосвіта», «EdEra», «Прометеус», «ВП.ОСВІТА», «ITeacher» та інші, окрім професійної складової підготовки до організації інклюзивного навчання, вагомого значення надають питанням психологічного супроводу фахівцям інклюзії. А спокійна і безпечна організація роботи вчителем створює підґрунтя позитивного морально-психологічного клімату в дитячому колективі та забезпечує комфортні умови для навчання дитини загалом, і для самого педагога, зокрема.

Однак, підвищення інклюзивної компетентності в умовах неформальної освіти вимагає постійного професійного розвитку педагога. Участь у тренінгах, семінарах та обмін досвідом є необхідним компонентом для того, щоб педагог був висококваліфікованим фахівцем, здатним забезпечити ефективне та інклюзивне навчання.

Отже, неформальна освіта виступає як ключовий фактор у підвищенні інклюзивної компетентності педагога. Вона створює умови для розвитку

гнучких та інноваційних підходів, а також забезпечує можливість взаємодії та обміну досвідом між учителями. Розширення можливостей неформальної освіти у сприянні інклюзивному навчанню стає важливим кроком у напрямку створення освітнього середовища, де кожна дитина має можливість розвиватися та досягати свого повного потенціалу.

2.3. Методичні рекомендації щодо організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі.

Параграф 2.3 розглянемо з точки зору методичних рекомендацій щодо організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі.

Ретельний аналіз різних поглядів на це концептуальне поняття не реєструє значущих суперечностей серед сучасних дослідників. Спільною властивістю є те, що вони сприймають проблему індивідуалізованого навчання та диференційованого навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі організацію навчального процесу, у якому враховуються індивідуальні особливості учнів та розглядають його як організаційну діяльність.

Для глибшого розуміння використання форм індивідуалізованого навчання для учнів із спеціальними освітніми потребами ми повинні детально розглянути аспекти психічної діяльності в процесі навчання. Наприклад, з урахуванням даних нейроанатомії ми можемо проаналізувати процеси пам'яті у дітей із особливими освітніми потребами. Пам'ять включає у себе фіксацію, збереження і відтворення в мозку інформації про минулий досвід людини. Фізіологічною основою пам'яті є створення тимчасових нервових зв'язків у мозку та їх подальше активування або відтворення. Пам'ять також впливає на розвиток інтелекту, допомагаючи фіксувати минулі події, узагальнювати досвід, набувати знання і навички.

Для дітей із відставанням характерний повільний розвиток пам'яті, де матеріал може засвоюватися після повторного вивчення, і вони швидко забувають інформацію, не можуть ефективно використовувати її на практиці. Це пов'язано з недосконалістю кори головного мозку, що відповідає за замикаючу функцію і формування нових зв'язків. Особливо постраждає довільна пам'ять, а обсяг пам'яті значно обмежений.

Під час розвитку відношень між довготривалою та короткочасною пам'яттю в дітей з відставанням у психічному розвитку відбувається покращення як у кількісному, так і у якісному аспекті. Довготривала пам'ять розвивається краще, ніж короткочасна. Це створює базу для організації навчально-виховного процесу, що допомагає учням використовувати набуті знання та навички, зокрема у навчанні предметам шкільної програми.

Здійснення індивідуалізації навчання може здійснюватися шляхом фронтальної, групової і самостійної індивідуальної роботи. Останній варіант є найбільш ефективним для індивідуалізації, оскільки передбачає використання диференційованих завдань з різним рівнем складності та обсягу.

Додатковою продуктивною стратегією є застосування дозованої допомоги під час самостійної роботи учня, що включає вказівки та тимчасове спрощення умов. Важливою складовою індивідуалізованого підходу є керівництво навчальним процесом для учнів шляхом надання диференційованої допомоги.

Можна виділити кілька підходів до організації навчальної допомоги для учнів з особливими освітніми потребами:

- 1. Планування навчальної діяльності:** Цей підхід передбачає створення спеціальних планів та алгоритмів для навчання учнів. Важливо враховувати індивідуальні потреби та особливості кожного учня при розробці навчальних завдань.
- 2. Додатковий інструктаж:** Вчителі можуть надавати додатковий інструктаж учням під час навчальної діяльності. Це може бути надання додаткової інформації, пояснень, використання наочних засобів та демонстрацій.
- 3. Стимулювання навчальної діяльності:** Важливо створювати сприятливі умови для навчання, спонукати учнів до активної участі. Це може бути досягнуто за допомогою позитивного підсилення, створення ситуацій успіху та використання ефективних методів мотивації.

4. **Контроль за навчальною діяльністю:** Застосування різних форм контролю, які дозволяють вчителям відстежувати прогрес та рівень засвоєння матеріалу учнями. Це може включати систематичний контроль, вибіркового або епізодичний контроль, а також стимулювання самоконтролю учнів.

Основні аспекти індивідуалізації та диференціації навчання включають:

- **Прийняття принципів гуманістичної педагогіки:** Індивідуалізація та диференціація навчання повинні відповідати гуманістичним цінностям, сприяючи розвитку кожної дитини.
- **Вивчення індивідуальних особливостей:** Вчителі повинні знати особливості кожної дитини, щоб адаптувати навчальний підхід до її потреб і можливостей.
- **Професійно-орієнтована організація навчання:** Навчальний підхід повинен бути спрямований на досягнення освітніх цілей та розвиток учнів.
- **Розвиток через подолання труднощів:** Індивідуалізація та диференціація навчання повинні допомагати учням подолати труднощі та розвиватися.
- **Диференціація завдань:** Завдання мають бути адаптовані до рівня складності, обсягу та часу виконання для кожного учня.
- **Індивідуалізація оцінювання:** Оцінювання має враховувати індивідуальні можливості та здібності учнів.
- **Використання позакласної діяльності:** Гуртки та творчі об'єднання можуть бути засобом індивідуалізації навчання.

Практичне використання цих підходів допомагає створити ефективне та сприятливе навчальне середовище для учнів з особливими освітніми потребами.

Виходячи з аналізу сформованих компонентів та результатів дослідження, можна сформулювати основні критерії готовності дітей з ООП

шкільного навчання. Ці критерії визначають ключові аспекти, які слід враховувати при підготовці цієї категорії дітей до навчання в школі:

1. **Достатній рівень особистісної форми спілкування з дорослим:** Діти повинні мати базові навички спілкування з дорослими, розуміння і використання основних комунікативних навичок.
2. **Сформованість внутрішньої позиції школяра:** Діти повинні розуміти свою роль як учнів, мати позитивне ставлення до навчання та бажання здобувати нові знання.
3. **Узгодженість пізнавальної і соціальної мотивації:** Важливо, щоб у дітей було бажання вчитися та досягати успіху в навчанні, а також їхні пізнавальні мотиви були зорієнтовані на отримання нових знань та вмінь.
4. **Сформованість нижчого порогу навчання:** Діти повинні мати базові навички, необхідні для початку навчання в школі, такі як розпізнавання літер, чисел, базові навички роботи з письмом та читанням.
5. **Рівень актуального розвитку довільності:** Довільні функції мозку, такі як концентрація уваги, планування та організація дій, повинні бути розвинуті на такому рівні, що дозволить дітям ефективно функціонувати в навчальному середовищі.

Інтерпретація результатів наукових джерел та особистого педагогічного досвіду дає підстави вважати, що аналіз незавершений і ще не вичерпав усіх аспектів пов'язаних з індивідуалізацією навчання дітей з ООП. Особливо це стосується періоду їх навчання у школі, коли виникають нові виклики та аспекти, які вимагають додаткового дослідження та розвитку педагогічних підходів.

Висновки до другого розділу

З огляду завдань, змісту та результатів дослідження, що проведене нами в другому розділі магістерської роботи, ми дійшли наступних висновків.

Насамперед, нами було здійснено аналіз стану готовності педагогів, студентів індивідуальної форми навчання ЗВО, а також практикуючих педагогів інклюзивних класів, до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання учнів. Для реалізації цілей дослідження було застосовано експеримент, який проводився на факультеті педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та серед педагогів-практиків Чернівецької області. Цей експеримент допоміг виявити рівень інформаційної обізнаності вчителя у сфері інклюзивної освіти; перевірити рівень кваліфікації в галузі індивідуалізованої та диференційованої освіти; проаналізувати самооцінку щодо психологічної готовності співпрацювати з особливими дітьми; можливості у виокремленні основних принципів індивідуалізованого та диференційованого навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами; визначити компетентність майбутніх педагогів та прояв ними вибору методів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Результати опитування подано нами в якісному і кількісному показниках у п.2.1.

Результати діагностики рівня компетентності респондентів за опитувальником (Додаток А) відповідали наступним компонентам та їх показникам: *мотиваційний, пізнавальний, емоційно-вольовий компонент, пізнавально-діяльнісний, оцінний.*

Визначено та охарактеризовано було такі особливості організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі: *оптимізація підготовки педагога до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з ООП в інклюзивному класі в умовах формальної освіти; підвищення інклюзивної компетентності педагога щодо*

організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з ООП в інклюзивному класі в умовах неформальної освіти, подані у п.2.2.

Як практичну значущість роботи, нами були укладені методичні рекомендації щодо організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі, розкриті у п.2.3.

Отже, описані основні завдання, що були поставлені перед нами, висновки та результати - це важливий крок у нашому дослідженні, де окресено важливі питання з підготовки педагогів для роботи з учнями різних рівнів підтримки та освітніх труднощів в інклюзивному середовищі, проаналізовано систему підготовки майбутніх учителів, що впливає на реалізацію індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Підсумкові висновки, отримані в ході дослідження на рівні магістерської роботи, впливають із окреслених завдань:

1. Для початку нами було здійснено аналіз поглядів вітчизняних та зарубіжних вчених щодо значення індивідуального підходу в навчанні молодших школярів інклюзивного класу та розкрито сутність та особливості індивідуалізованого та диференційованого навчання в умовах інклюзії. Результати аналізу вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень, засвідчили про наявність розробок у галузях психології та педагогіки, що служать фундаментом для індивідуалізованого та диференційованого навчання й виховання дітей з особливими освітніми потребами. Теоретичне обґрунтування концепції дослідження мало також важливе значення, і в підсумковому висновку вказало, що індивідуалізоване та диференційоване навчання й виховання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах охоплює комплекс виховних дій, спрямованих на організацію освітнього процесу з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.
- Здійснення аналізу стану готовності педагогів до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі відбувалося на факультеті педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича серед студентів індивідуальної форми навчання 5 та 6 курсів, практикуючих вчителів інклюзивних класів та педагогів Чернівецької області. Ми визначили такі компоненти вияву готовності: *мотиваційний, пізнавальний, емоційно-вольовий компонент, пізнавально-діяльнісний, оцінний*. За допомогою опитувальника (Додаток А) ми промоніторили рівень готовності педагогів початкової школи до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання, а саме:

- рівень інформаційної обізнаності вчителя у сфері інклюзивної освіти; перевірити рівень кваліфікації в галузі індивідуалізованої та диференційованої освіти;
- самооцінку щодо психологічної готовності співпрацювати з особливими дітьми;
- можливості у виокремленні основних принципів індивідуалізованого та диференційованого навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами;
- компетентність педагогів у виборі ними методів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Результати опитування запропоновані нами у якісному та кількісному показниках в п.2.1.

Як висновок, деякі педагоги підготовлені не в повній мірі до індивідуалізованого та диференційованого навчання й виховання дітей з особливими освітніми потребами. Саме тому було запропоновано аналіз системи підготовки на освітніх курсах «Основи інклюзивної педагогіки», «Технології інклюзивного навчання учнів початкових класів» та в розробці методичних авторських рекомендацій для педагогів.

- Наступним етапом було визначено та охарактеризовано особливості організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі, зокрема: *оптимізація підготовки педагога до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з ООП в інклюзивному класі в умовах формальної освіти; підвищення інклюзивної компетентності педагога щодо організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з ООП в інклюзивному класі в умовах неформальної освіти, подані в п.2.2.*
- Нами було укладено методичні рекомендації з метою організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі, що подано та розкрито у п.2.3.

Отже, теоретичне значення дослідження полягало в окресленні глибини розкриття поняття "індивідуалізоване та диференційоване навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі", виокремленні концептуальних аспектів та особливостей організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі. Особливої уваги було приділено нами важливості розвитку ключових компетенцій педагогів, які спрямовані на роботу в інклюзивному навчальному середовищі.

Практичне значення дослідження дасть змогу використовувати отримані результати в освітній практиці, як досвідченим педагогами, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами в рамках освітнього процесу, так і педагогам-початківцям, які слухають курси «Основи інклюзивної педагогіки» та «Технологія інклюзивного навчання у початкових класах» у закладах вищої освіти України.

Подальші розвідки вбачаємо у проведенні формувального експерименту щодо організації індивідуалізованого та диференційованого навчання в інклюзивному класі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк, Л. (2010). Формування готовності педагогічних кадрів до роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання. *Нова педагогічна думка: наук.-метод. журн.* Рівне: Рівнен. обл. ін-т післядиплом. пед. Освіти, 12-23.
2. Балакірська, Л. В. (2021). Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами. *Педагогічна майстерня*, 11–13.
3. Бевз, Г. П. (1989). Методика викладання математики. Вища шкл., К.
4. Бондар, В. (2011). Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен. *Рідна школа*, 3. 10–14.
5. Бондар, В. (2012). Чи приживеться північноамериканська модель інклюзії в Україні: колект: моногр. *Рідна школа*, 8/9. 20–27.
6. Будяк, Л. В. (2020). Соціально-педагогічні умови інтегрування дітей з порушеннями психофізичного розвитку у загальноосвітній простір України. *Вісник Черкаського університету: Педагогічні науки* Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 186. 23–27.
7. Будяк, Л. В. (2021). Інклюзивна освіта як соціально-педагогічна проблема *Вісник Черкаського університету: Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького*, 196. 139–145.
8. Бусел, В. Т. (2014). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ. Ірпінь : ВТФ Перун.
9. Володько, В. М. (2007). Індивідуалізація й диференціація навчання: понятійно-категорійний аналіз. *Педагогіка і психологія*, 4. 9–17.
10. Ворон, М. & Кавун, Ю. *Інклюзивна освіта: українські реалії*.
11. Всеосвіта [Електронний ресурс] URL: <https://vseosvita.ua/library/skola-radosti-tvorcosti-spokou-ta-dobroti-214885.html>

12. Всеукраїнський фонд "Крок за кроком", (2009). Інклюзивна освіта в законодавчому просторі. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*, 10. 88-89.
13. Гончаренко, С. У. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь.
14. Гордійчук О.Є. Технологія інклюзивного навчання у початковій школі» в системі формування інклюзивної компетентності майбутнього педагога. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат* : матеріали I Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8 квітня 2021 р.) / Упор. Удич З.І. Тернопіль: ТНПУ, 2021. С. 57-60.
15. Гордійчук, О.Є. (2012). Інклюзивне навчання : метод. рекомендації. *Чернівці : Чернівецький нац. ун-т.*, 48 с
16. Демченко, І. І. (2010). До проблеми підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. *Науковий огляд*. 3. 21-23.
17. Демченко, І. І. (2021). Пріоритети підготовки педагогів до соціалізації школярів в умовах інклюзивної освіти. *Вісник Черкаського університету : Серія Педагогічні науки*. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 206. 37–40.
18. Демплер, Д. (2009). Переосмислюючи допоміжні послуги спеціалістів в інклюзивних класах. *Дефектологія*, 3. 9–14.
19. Жук, В. (2010). Особливості інтегрування дітей з порушеннями слуху в загальноосвітній простір. *Дефектологія*, 3. 16.
20. Захарова, Н. М. (2011). Особливості соціально-педагогічного супроводу інклюзивного навчання учнів в умовах загальноосвітньої. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*, 3/4. 40–49.
21. Ілляшенко Т. (2011). Яка вона - інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній школі. *Початкова школа*, 5. 47–50.
22. Ілляшенко, Т. (2007). Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній школі. *Початкова школа*, 12. 46–49.

23. Кашуба, Л. В. (2011). Інклюзивна модель навчання: компетентнісний підхід (інклюзивне навчання). *Завучу. Усе для роботи*. 13/14.32-11, 32-15.
24. Колупаєва, А. А. (2009). Зasadничі понятійно-термінологічні визначення інклюзивної освіти. *Дефектологія*, 2. 3–8.
25. Колупаєва, А. А. (2009). Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. *Дефектологія*, 4. 3–4.
26. Колупаєва, А. А. (2009). *Інклюзивна освіта: реалії і перспективи*. Київ: Самміткнига.
27. Колупаєва, А. А. (2011). *Діти з особливими потребами та організація їх навчання*. Київ: Видавнича група «АТОПОЛ».
28. Колупаєва, А. А. & Єфімова, С. М. *Навчальний курс «Вступ до інклюзивної освіти»*. Київ.
29. Колупаєва, А. А. (2007). Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи. *Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: Монографія*. Київ: Педагогічна думка.
30. Колупаєва, А. А. (2009). Зasadничі понятійно-термінологічні визначення інклюзивної освіти. *Дефектологія*, 2. 3-8.
31. Колупаєва, А. А. (2010). *Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка*. Київ.
32. Колупаєва, А. А. (2010). *Інклюзивна школа: Особливості організації та управління*. Київ.
33. Колупаєва, А. А. (2010). *Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами*. Київ.
34. Корніцова, С. В. (2011). Запровадження інклюзивної освіти в ЗНЗ. *Початкова освіта*, 20. 2–16.
35. Корніцова, С. В. (2011). Запровадження інклюзивної освіти в ЗНЗ. *Управління школою*, 1/3. 73–92.

- 36.Кравець, Н. (2009). Особливості розумової працездатності школярів в умовах інклюзивної форми навчання. *Рідна школа*, 11. 52–56.
- 37.Красномовець, В. А. (2010). Впровадження інновацій в освіті як передумова соціального розвитку в Україні осіб з обмеженими фізичними властивостями. *Актуальні проблеми економіки*. 6. 199–203.
- 38.Кремень, В. Г. (2008). *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер.
- 39.Крокер, Ш. (2009). Політика підтримки інклюзії (канадський досвід). *Дефектологія*, 4. 4–6.
- 40.Логачевська, С. П. (2015). Методика диференційованого навчання. 150 фрагментів уроків мови і математики в 1-4-х класах з елементами диференціації. – Кам'янець-Подільський: Абетка.
- 41.Лорман, Т. (2010). Сім стовпів інклюзивної освіти. Як перейти від запитання "чому?" до запитання "як?". *Дефектологія*, 3. 3–1.
42. Мазуряк, С. В. (2011). Методичні рекомендації щодо організації та змісту інклюзивного навчання дітей із особливими освітніми потребами.
43. Миронова, С. (2021). Ставлення студентів і педагогів до проблем інклюзивної освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку. *Дефектологія*, 1. 8–12.
- 44.Миронова, С. П. (2020). *Основи корекційної педагогіки*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.
- 45.Мігалуш, А. О. (2007). Інклюзивна освіта - потреба суспільства. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*: зб. наук. пр. *Філософія. Психологія. Педагогіка*. Київ., 2 (20), Ч. 1. 27–32.
- 46.Мойсеюк, Н. Є. (1999). *Педагогіка: Навчальний посібник*. Київ.
- 47.Момоток, Т. П. (2011). Упровадження в навчально-виховний процес інклюзивного навчання. *Педагогічний вісник*, 2. 44–46.

48. Мороз, Б. (2010). Упровадження нових інформаційних технологій в умовах інклюзивної системи навчання. *Дефектологія*, 2. 28–30.
49. Наказ Міністерства Освіти і Науки України № 912 від 01 жовтня 2010 року «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання». *Міністерство Освіти і Науки України*. Київ. (2010).
50. Наказ Міністерства освіти і науки України: «Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями» від 10.06.2011 №568.
51. Наказ Міністерства освіти і науки України: «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» від 01.10.2010 р. № 912.
52. Наказ Міністерства освіти і науки України: «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах: Постанова Кабінету Міністрів України» від 15 серпня 2011 р. № 872.
53. Нова українська школа [Електронний ресурс] URL: <http://surl.li/nkjwi>
54. Обухівська, А. Г. (2012). *Психологу про дітей з особливими потребами у загальноосвітній школі*: колект. моногр. Тернопіль. Київ.
55. Професійний Стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: затв. наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 2736 від 23.12.2020 року. Режим доступу: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf?fbclid=IwAR0F9wYvjzmzj4nWdXDjHCXZTRqQUhCi6jx56wFggH4WpqE2l6R5Ydmxn7Q
56. Прядко, Л. О. & Фурман, О. О. (2012). *Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби*. Суми.
57. Родименко, І. М. (2007). Психологічний супровід інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими потребами. *Нива знань*. 8-12.

58. Сак, Т. & Процюк, Р. (2010). Індивідуальний навчальний план учня з особливими освітніми потребами в інклюзивному. *Дефектологія*, 3. 12–16.
59. Сак, Т. (2009). Психологічний супровід учнів із затримкою психічного розвитку в інклюзивному класі (діагностичний напрям). *Дефектологія*, 1. 16–19.
60. Сак, Т. (2009). Технологія портфоліо в інклюзивному класі. *Дефектологія*, 4. 6–9.
61. Сак, Т. (2011). Інструментарій оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі. *Дефектологія*, 3. 6–10.
62. Сак, Т. (2011). Організація навчального процесу в інклюзивному класі. *Дефектологія*, 2. 8–11.
63. Сак, Т. (2010). Контроль та оцінювання соціальної компетентності учнів з особливостями психофізичного розвитку в інклюзивному класі. *Дефектологія*, 4. 8–11.
64. Семак, С. М. (2012). Інклюзивна освіта: сутність, поняття, термінологія. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. ІХХ, частина 1 . Серія: соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський: Медобори, 242-250.
65. Степанов, О. М. (2006). *Психологічна енциклопедія*. Київ: Академвидав.
66. Таланчук, П. М. (2010) *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. Київ: Університет «Україна».
67. Таранченко, О. (2011). Тенденції сучасної освіти: роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи. *Дефектологія*, 1. 18–24.
68. Туріщева, Л. В. (2011). *Діти з особливостями розвитку в звичайній школі*. Харків: Вид. група «Основа».
69. Шапар, В. Б. (2007). *Сучасний тлумачний психологічний словник*. Харків: Прапор.

70. Casserly, A. M., Tiernan, B., & Maguire, G. (2019). Primary teachers' perceptions of multi-grade classroom grouping practices to support inclusive education. *European Journal of Special Needs Education*, 34(5), 617-631.
71. Florian, L., & Beaton, M. (2018). Inclusive pedagogy in action: getting it right for every child. *International journal of inclusive education*, 22(8), 870-884.
72. Florian, L., & Kershner, R. (2012). Inclusive pedagogy. In *Knowledge, Values and Educational Policy* (pp. 173-183). Routledge.
73. Hazel, C. E., & Allen, W. B. (2013). Creating inclusive communities through pedagogy at three elementary schools. *School Effectiveness and School Improvement*, 24(3), 336-356.
74. Passarelli, M., Dagnino, F. M., Ivanov, S., & Persico, D. (2022). Inclusive pedagogy in practice: The point of view of teachers. In *ICERI2022 Proceedings* (pp. 5450-5458). IATED.
75. Spratt, J., & Florian, L. (2015). Inclusive pedagogy: From learning to action. Supporting each individual in the context of 'everybody'. *Teaching and Teacher Education*, 49, 89-96.

ДОДАТКИ

Додаток А

ОПИТУВАЛЬНИК

Організація індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з особливими потребами в інклюзивному класі

1. Як Ви самостійно розумієте поняття «організація індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з особливими потребами в інклюзивному класі» ?
2. В яких нормативних документах йдеться про необхідність здійснення індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з ООП?
3. Чи поєднуєте Ви також думку про те, що якісну освіту мають отримувати всі діти незалежно від їхніх індивідуальних якостей або психофізіологічних особливостей?

Так

Ні

Важко відповісти

4. Що послугувало тому, що Ви почали працювати з дітьми з особливими потребами?

Власний вибір

Потреби освітнього закладу, в якому працюю

Інша ситуація (вказіть, яка саме) _____

5. По дванадцятибальній шкалі на скільки Ви оцінюєте свою підготовленість до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з особливими потребами в інклюзивному класі?

А)10-12 балів

Б)7-9 балів

В)4-6 балів

Г)1-3бали

6. По дванадцятибальній шкалі, на скільки Ви оцінюєте свою психологічну готовність до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами?

А)10-12 балів

Б)7-9 балів

В)4-6 балів

Г)1-3балів

7. Вивчення яких, на Вашу думку курсів у ЗВО, дає змогу краще підготувати майбутнього педагога до організації індивідуалізованого та диференційованого навчання дітей з особливими потребами в інклюзивному класі ?_____

8. Який, на Вашу думку, із принципів індивідуалізованого навчання, є найголовнішим?

А)принцип індивідуального підходу

Б)гуманістичної спрямованості

В)доступності

Г)індивідуалізації та адаптації

Д)балансу

Е)принцип керованості